

Extrema sportutövare

- Heroiska äventyrare, naiva idealiser eller galna risktagare

Glenn Falkhäll och Markus Bergman

Magisteruppsats från programmet Kultur Samhälle Mediegestaltning

Linköpings universitet

Linköpings universitet, LiU Norrköping, 601 74 NORRKÖPING

Linköpings universitet

ISAK-Instutionen för studier av samhällsutveckling och kultur

ISRN: LIU-ISAK/KSM-A- -09/08- -SE

Handledare:

Ingemar Grandin

Nyckelord:

Äventyr, extrema sporter, risktagande, risksökande, sensationssökande, segling, bergsklättring, BASE jumping, mediepåverkan, edgework, summiteering, mountaineering, friluftsliv, Monaminoxidas, MAO

Sammanfattning:

Människan har i alla tider på ett eller annat sätt varit tvungna att ta risker för att överleva, men i dagens samhälle har frivilliga risktaganden ökat markant. Det handlar om både fysiska och ekonomiska risktaganden. Syftet med denna uppsats är att problematisera kring vad det är för egenskaper som driver människor till extrema sporter och äventyrsresor. Vi vill se hur extrema sportutövares egen bild ser ut jämfört med hur olika media presenterar dem. Vi har i denna uppsats intervjuat två långseglare, en BASE jumper samt en förre detta bergsklättrare för att se hur utövarnas egen bild av verkligheten ser ut. Vi har även undersökt hur media framställer olika extrema sporter i form av nyhetstidningar och livsstilsmagasin. Vi har kommit fram till att det finns en stor klyfta mellan utövarnas egen bild av sin sport jämfört med hur media framställer dem. Nyhetstidningar behandlar ofta risker och faror om extrema sporter och sätter in i dem olika sammanhang i sina artiklar och att sporten går ut på att visa sin egen kapacitet, nå mål, triumf och prestige. Även söndagsbilagor som inte är nyhetsorienterade har samma huvudsakliga fokus. Livsstilsmagasins bild av extrema sportutövare stämmer mer överens med utövarnas egna bild där själva upplevelsen och livsstilen är det viktiga och inte själva risksökandet.

Abstract:

Man has always in one way or another had to take risks in order to survive, but in today's society, voluntary risks increased markedly. It is about both physical and financial risks. The aim of this essay is to problematize what it is for properties that drive people to extreme sports and adventure travel. We want to see how extreme sports performers own picture looks compared to how the media presents them. We have in this essay interviewed two long sailors, a BASE jumper and an ex-mountain climber to see how the performers own picture of reality looks. We examined how the media presents different extreme sports in the form of news magazines and lifestyle magazine. We have concluded that there is a huge gap between the self images of their sport compared to how the media presents them. News Magazines often deals with risks and dangers of extreme sports and put them in different contexts in their articles and that the sport is to demonstrate its capacity, to reach goals, triumph and prestige. Also Sunday supplement that are not news-oriented have the same main focus. Lifestyle magazines image of extreme sports performers is more consistent with the addition to the participants own image in which the actual experience and lifestyle is important and not the risk-seeking.

INLEDNING.....	5
SYFTE/ FRÅGESTÄLLNINGAR.....	6
METOD/URVAL/MATERIAL	6
<i>Intervjuer</i>	6
<i>Undersökning av media</i>	9
<i>Analytisk metod</i>	9
LITTERATUR	10
DISPOSITION	11
BAKGRUND.....	12
BAKGRUND TILL EXTREMA SPORTER	12
TRE OLIKA EXTREMSPORTER	14
<i>BASE jumping</i>	14
<i>Bergsklättring</i>	15
<i>Segling</i>	16
TEORETISKA PERSPEKTIV OCH TIDIGARE FORSKNING	18
EXTREMA SPORTER	18
PERSONLIGHET OCH RISKTAGANDE	21
”EDGEWORK”	24
FRITIDSKULTUR.....	28
MEDIEKULTUR	30
KONKLUSION.....	33
INTERVJUER MED EXTREMA SPORTUTÖVARE	36
SEGLARNA MARCUS KRELL OCH MÄRTEN EINARSSON.....	37
BASEJUMPER DAG SVENSSON	39
BERGSKLÄTTRARE MATTIAS ÅSTRÖM	40
ANALYS	42
BAKGRUND TILL VÅRA INTERVJUPERSONERS EXTREMA SPORTER	42
MEDIEBILD AV EXTREMA SPORTUTÖVARE	43
UPPLEVELSE OCH LIVSSTIL.....	45
RISKER/SÄKERHET	53
DÖDEN	58
SKILLNADER PÅ SJÄLVBILD AV EXTREMA SPORTUTÖVARE.....	63
KONKLUSION.....	67
DISKUSSION	70
KÄLLFÖRTECKNING	73
LITTERATUR	73
ARTIKLAR	73
INTERNETKÄLLOR	73
BILAGOR.....	74
FRÅGUNDERLAG TILL INTERVJUER MED EXTREMA SPORTUTÖVARE	74
MONOAMINOXIDAS (MAO)	75

Inledning

Människan har i alla tider på ett eller annat sätt varit tvungna att ta risker för att överleva, men i dagens samhälle har frivilliga risktaganden ökat markant. Det handlar om både fysiska och ekonomiska risktaganden. I dagens samhälle finns det många risksökande och risktagare. Exempelvis kan man utsätta sig för ekonomiska risktaganden genom att investera i aktier och obligationer. Man kan även utsätta sig för fysiska risktaganden inom olika yrken som till exempel militärtjänst, polis och stuntman. Dessutom kan man även utsätta sig för fysiska risktaganden inom äventyrskulturen som extrema sporter vilket denna uppsats kommer att kretsas kring. Människor ger sig ut i små båtar för att segla i hårda stormar jorden runt, dyker långt ner i haven utan syrgastuber, bestiger höga berg med så lite säkerhetsutrustning som möjligt, hoppar från höga höjder med fallskärm, listan kan göras lång. Dessa typer av människor ses ofta som risksökande i högre grad än andra personer som inte söker dessa uppenbara risker. De är personer som gärna välkomnar olika utmaningar och förändringar och ser sig som kreativa och skapande utan att få ut någon materiell vinning av det. Många av dessa personer uppskattar olika äventyr och strävar efter att synas och stå ut från mängden, gärna genom att utföra riskfyllda trick eller äventyr som ingen tidigare klarat av eller att utföra samma riskfyllda uppgifter som någon tidigare gjort och som har fått en hög status av detta inom denna kultur. Det är den bild vi som författare fått av extrema sportutövare när denna uppsats påbörjades.

Vi vill med denna uppsats problematisera kring vad det är som driver människor till farliga risktaganden och äventyrsresor. Är det så att de har brist på spänning i sitt vanliga liv eller vill de synas i media för sina risktaganden? Många människor har omkommit på grund av sina risktaganden som exempelvis kända personer som Göran Kropp och Steve Irwing. Människan strävar hela tiden efter att slå gamla rekord och sätta nya då det inom äventyrskulturen innebär mycket mer fara och risk. Till exempel ligger världsrekordet i fridykning utan lufttub idag på 250 meter¹. Det är fysiologiskt möjligt för en människa att hålla andan tills man svimmar av syrebrist och om man hela tiden vill slå nya rekord så säger det sig självt att det bara blir farligare och farligare. Inom extrema sporter så betyder det ofta att man måste riskera sitt eget liv för att åstadkomma det trick eller risksökande man är ute efter. De extrema sporter vi främst kommer behandla i denna uppsats är långsegling, bergsklättring och BASE jumping

¹ <http://www.fridykning.se/arkiv/ulfomartin.html> 2009-01-06

och vi kommer även undersöka andra extrema sporter i tidningar. Vi har även lagt märke till att det finns en spricka mellan extrema sportutövare och media. Är det så att vi författare fått en felaktig bild av extrema sportutövare av media? Vi har undersökt medias presentation av extrema sportutövare för att få en bild av hur de presenterar dem. Inom media har vi undersökt nyhetstidningar, livsstilsmagasin. För att få reda på hur verkligheten ser ut har vi intervjuat tre olika extrema sportutövare. Dessa är seglarna Marcus Krell och Mårten Einarsson, BASE jumpern Dag Svensson samt förre detta bergsklättraren Mattias Åström.

Syfte/ Frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att problematisera kring vad det är för egenskaper som driver människor till extrema sporter och äventyrsresor. Vi vill se hur extrema sportutövares egen bild ser ut jämfört med hur olika media i form av nyhetstidningar och livsstilsmagasin presenterar dem. Vi ser det som förväntat att nyhetstidningar kommer att fokusera på fara, död och risk, men vill se om de tar upp mer om själva sporten.

Vi är intresserade av följande frågeställningar:

Vilka speciella egenskaper har de människor som söker sig till äventyr och risktaganden?

Hur presenterar utövare av extrema sporter sin sport?

Hur rapporteras det om äventyrare och risktagare i olika medier?

Hur skiljer sig utövarnas bild av verkligheten gentemot medias presentation av fenomenet, i synnerhet mediebild, livsstil, upplevelse, gemenskap, säkerhet, döden, självuppfattning?

Metod/Urval/Material

Intervjuer

Intervjun är ett nödvändigt redskap inom den kvalitativa forskningen. Ändå är det invecklade sambandet mellan intervjuprocessens hur och varför inte alltid lätt att förstå. Steinar Kvale menar på att forskningsintervjun är en "mellanmänsklig situation, ett samtal mellan två parter

om ett ömsesidigt intresse, en specifik form av mänskligt samspel där kunskap utvecklas genom en dialog”.² Kvale menar på att möten med människor leder till samtal, vilka ger insikter och förändrar såväl intervjuaren som den intervjuade. ”Resenären kan också genom samtal leda andra till ny förståelse och insikt, till att de under sitt berättande börjar reflektera över vad som tidigare framstått som självklart i deras kultur.”³ Kvale säger att meningen i en intervju skapas mellan intervjuaren och den intervjuade. Kunskapsproduktionen är en interaktiv process och i enighet med detta synsätt är det viktigt att under samtalets gång stämma av med intervjupersonen så att tolkningen av det som sagts accepteras av avsändaren. Kvale frågar vem som äger meningen? Han ser rätten att tolka och tillskriva andras yttranden en mening som en fråga om validitet, men också om etik och makt. ”Man bör inte här se bort från att de underförstådda eller omedvetna innebörder som tillskrivs intervjupersoner och patienter helt enkelt kan vara de explicita och medvetna teorierna hos den tolkande experten.”⁴ Vidare menar han på att det alltid finns ett etiskt dilemma i återgivandet av människors utsagor och en dialog av detta slag kan inte bli helt symmetrisk. Det är svårt att komma ifrån att det är intervjupersonernas resonemang som redovisas, men någon har lett in dem på ett spår de kanske annars inte hade tagit upp. Det är intervjuaren som drar in dem i resonemanget och för samtalet framåt. Utan intervjusituationen hade kanske aldrig ämnet ens diskuterats och förvisso inte samma utsagor funnits.

Vi har med hjälp av Kvales intervjumetoder genomfört tre kvalitativa intervjuer med olika extrema sportutövare. Vi har träffat dem öga mot öga och genomfört våra intervjuer. Vi hade ett förberett frågeunderlag som vi använde oss av som finns att se i bilagor i denna uppsats, med huvudfrågor och följdfrågor. Vi har haft öppna samtal och låtit de vi intervjuat fått berätta så mycket som möjligt om deras syn på sin sport, och vi har lett in dem på att berätta om det vi ansett vara intressant. De första vi har intervjuat är seglarna Marcus Krell 23 år och Mårten Einarsson 24 år som när denna uppsats skrevs var ute på en världsomsegling. Vi åkte ner till Teneriffa för att träffa dem och vi gjorde även en dokumentärfilm om dem och passade då på att spela in vår intervju med filmkamera, för att sedan transkribera materialet för vår uppsats. Vi var med dem på båten under en veckas tid dygnet runt och fick på så vis en väldigt bra bild av dem. De andra två personerna har vi träffat på ett café i Norrköping. Den första av dem vi träffade var BASE jumpern Dag Svenson 38 år som kommer från Visby. Den

² Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB, s 117f

³ Kvale (1997) s 12

⁴ Ibid. s 205

andra var den före detta bergsklättraren Mattias Åström 32 år från Norrköping. Vi tyckte det var bra att ha med en person som slutat med sin Extremsport, för att även se vilka faktorer som spelat in att han slutade. Vi hittade Dag och Mattias när vi gjorde vårt urval genom mötesplatsen Facebook, där vi sökte efter olika grupper av Extremsportare för att se om intresse för en intervju fanns. Det visade sig vara ganska många som blev intresserade. Vi skrev till 20 personer i olika åldrar och kön och fick svar av åtta killar. Vi valde därefter ut Dag och Mattias för att de verkade ha mest gedigna erfarenheter om sina respektive extrema sporter och passade därför bäst till vår intervju, dessutom kunde de träffa oss öga mot öga. Vi ville få dem att känna sig trygga vid intervjuerna så vi hade mycket kontakt med dem via Facebook innan vi träffade dem för att lära känna varandra så de kunde berätta så mycket som möjligt när väl intervjun ägde rum. Vi fick tyvärr inte tag på någon tjej som ville ställa upp vilket hade gett en bredare bild av extrema sportutövare och underlättat ett genusperspektiv. Vi har medvetet genomfört våra intervjuer inom tre olika Extremsporter som vi ser har olika riskgrader. Först har vi seglarna Marcus och Mårten som räknar med att segla ett halvår från Sverige till Västindien. Att segla är inte så farligt i sig om man kan segla, men det kan uppstå yttre omständigheter som gör att det kan blir väldigt riskfyllt. Hårda stormar kan uppstå, båten kan gå sönder etcetera. Med tanke på all den säkerhetsutrustning de har med så ser vi dem som de minst risksökande av våra intervjuade personer. Bergsklättraren Mattias som inte längre klättrar analyserar vi från hans berättelser när han klättrade. Klättring upp på 90 graders väggar kräver extrema förberedelser och noggrannhet. Ett litet misstag kan få förödande konsekvenser om till exempel säkerhetslinan går sönder. Vi ser honom som den näst mest risksökande av de vi intervjuat. Otvivelaktigt ser vi BASE jumpern Dag som den mest risksökande personen då BASE jumping är en erkänt farlig sport. Att slänga sig ut för stup medför betydligt höga risker förutom att fallskärmen ska lösas ut i exakt tid. Vinden kan göra att man kan förlora kontrollen och komma fel genom att slå i klippväggar och även landningen medför en stor risk.

Materialet vi ville få ut av dessa intervjuer var främst att få reda på vad det är som driver extrema sportutövare till dessa äventyr respektive risktaganden. Finns det någon bakomliggande orsak till varför just dessa människor vill utsätta sig för risker? Finns det en medvetenhet för de risker som de utsätter sig för? Samt hur ser dessa personer på medias framställning av extrema sportutövare? Det är dessa olika egenskaper vi vill få utövarna att reflektera kring som vi tidigare tagit upp i syftet.

Våra etiska hänsynstaganden i uppsatsen är att de vi intervjuat är medvetna om att våra intervjuer med dem kommer presenteras och analyseras.

Undersökning av media

Vi har undersökt tre olika områden inom populärkulturen. Vi har skaffat oss en förkunskap om hur medier bör analyseras, och detta tar vi upp i kommande kapitel, teoretiska perspektiv och tidigare forskning. Först har vi undersökt hur äventyrare och extrema sportutövare framställs inom nyhetstidningar för att se på vilket sätt de presenterar extrema sportutövare och äventyrare och vad de lägger fokus på i sina artiklar. Vi har sökt efter så många artiklar vi kunnat hitta på Internet som handlar om extrema sporter. Dessutom har vi sökt på de databaser vi haft tillgång till det vill säga, Artikelsök, Presstext, Academic Search Premiere. Vi har även sökt på enskilda tidningars databaser såsom Aftonbladet, Expressen, Dagens Nyheter och via Google. Vi har till exempel sökt på orden "Risksökande", "sensationssökande", "äventyrare", "extrema sporter", "BASE jumping", "bergsklättring", "segling". Vi har hittat många olika artiklar och gjort ett urval efter olika tidningar för att få en bredd på materialet. Vi har även försökt hitta artiklar som skiljer sig från varandra när det gäller extrema sporter, men samtliga har i olika grad handlat om riskrapportering.

Sedan har vi undersökt olika livsstilsmagasin för att se hur deras framställning av extrema sportutövare skiljer sig gentemot nyhetstidningar. Vi har använt oss av Edge Magazine som är en tidning som riktar sig direkt till extrema sportutövare. Sedan har vi använt oss av tidningarna Slitz och Café som är två olika livsstilsmagasin med män som målgrupp och har en bredare målgrupp och ett bredare stoff. Vi gick sammanlagt igenom cirka 30 olika Slitz - och Cafétidningar skrivna på 2000-talet och använde oss av de tidningar som innehöll reportage som handlade om olika extrema sporter.

Analytisk metod

I analysen har vi sedan analyserat den bild som utövarna har av verkligheten och medias presentation av extrema sportutövare var för sig för att komma in djupare på hur bilden av de olika delarna verkligen ser ut. Vi har sedan jämfört våra intervjuer med de olika mediala bilderna av extrema sportutövare. De olika medierna vi har analyserat är nyhetstidningar och livsstilsmagasin. Vi har delat upp analysen i olika centrala rubriker som vi kommit fram till

genom att hitta lika och olika faktorer som media och våra intervjupersoner tar upp om extrema sporter. De punkter vi kommer att analysera är: Bakgrund till våra intervjuades extrema sporter, Mediebild av extrema sportutövare, Livsstil och upplevelse, Risker/Säkerhet, Döden samt Skillnad på självbild av extrema sportutövare. Vi har gått igenom ett brett utbud av artiklar från nyhetstidningar och livsstilsmagasin och hur de ställer sig till de olika punkterna och jämfört detta med hur våra intervjuer ser på de olika punkterna.

Litteratur

Under avsnittet teoretiska perspektiv och tidigare forskning presenteras den litteratur vi använt oss av i denna uppsats.

Vi har använt oss av Tom Baker och Jonathan Simons teori om bergsklättring där de delat upp klättrare utefter två olika typer av klättringsupplevelser representerade i populärkulturen vilka är "summiteering" och "mountaineering": Vi har undersökt om dessa teorier även stämmer in på andra extrema sporter, för att få en bild av hur medias framställning av extrema sportutövare skiljer sig gentemot dem som utövat detta själva. Vi har även använt oss av Marvin Zuckermans och D. Michael Kuhlmans teorier om risktagande och personlighet, och hur de bland annat hävdar att personer med en låg nivå av enzymet MAO är mer spänningssökande än de med höga nivåer. Sedan tar vi upp teorier från Stephen Lyngs bok, *Edgework – The sociology of Risk-Taking*, som behandlar "edgework" och varför människor söker sig till risktaganden. I antologin *Fritidskulturer* av Leif Berggren har vi använt oss av ett kapitel som heter "fritidskultur i natur" skriven av Klas Sandell som bland annat tar upp om friluftslivets historia i Sverige. Under mediekultur har vi först använt oss av Jostein Gripsruds bok *Mediekultur, mediesamhälle* som tar upp om medias påverkan på allmänheten. Sedan använder vi oss av Stig Hadenius, Lennart Weibull och Ingela Wadbrings bok "*Massmedier Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*" som behandlar hur nyhetsrapporteringen förändrats samt vad journalister har för ramar när de skriver sina artiklar.

Disposition

Efter denna inledande del så kommer uppsatsen först fortsätta med ett bakgrundsavsnitt om extrema sporter i stort och om de tre extrema sporterna denna uppsats främst kommer att handla om, BASE jumping, bergsklättring och segling. Därefter följer ett avsnitt med teoretiska perspektiv och tidigare forskning som tar upp vad som tidigare forskats kring extrema sporter, risktagande, fritidskultur samt om medieforskning. Detta följs sedan upp av ett kapitel som kort beskriver vad vi tänkt på under våra intervjuer samt en bakgrund till de vi intervjuat. Sedan kommer vi till analysen vi analyserat skillnader mellan mediars presentation av dessa punkter jämfört med våra intervjupersoners bild av detta. Sedan kommer en sammanfattande analys där vi kort skriver om vad vi kommit fram till i denna studie. Till sist följer ett diskussionskapitel där vi bygger vidare på mer tankar som dykt upp under denna uppsats.

Bakgrund

Bakgrund till extrema sporter

Att hitta en klar bakgrund till exakt när extrema sporter började är enligt många källor svårt att fastställa. Men på Internetsidan catalogs.com skriver Matt Williamson som är expert på Extremsporter för om historik kring extrema sporter. Williamson skriver att extrema sporter är en icke-traditionell sport, en aktivitet som kräver att deltagarna kombinerar atletisk kompetens med uttalad risk. Han skriver vidare att det är svårt att fastställa exakt när begreppet Extremsport kom att ses som en modern sport men många tror att den kan spåras till början av 1970-talet efter att bergsklättring och maratonlöpning erhållit en extrem popularitet. Flera olika orsaker har nämnts för tillväxten av extrema sporter sen dess. Williamson menar att extrema sporter kan ha vunnit en stor popularitet i slutet av 1900-talet som en reaktion på den ökande säkerheten i det moderna livet. Han menar att en orsak till att människor kan ha känt sig tvingade att försöka hitta fara eller risk var för att man saknade en känsla av fara i sin dagliga verksamhet.⁵ Han utvecklar med att en annan orsak till ett ökat deltagande i extrema sporter är den nya utvecklade tekniken. Uppfinningar av mer avancerad teknik har ökat lockelsen till sporter, exempelvis inom bergsklättring där uppfinning av avancerade klättringsskor och konstgjorda klättringsväggar gjort att fler människor frestats av sporten. Även mer avancerade egenskaper på skidor ger skidåkare möjlighet att försöka sig på extrema bedrifter som man tidigare trott varit omöjligt.⁶

Även TV-sändningar från tävlingar och evenemang har gett extrema sporter och deras deltagare mer uppmärksamhet. De TV-sända "X Games" och Olympiska spelen som har börjat innehålla extrema sporter de senaste åren är bara två exempel. Williamson tror att i takt med att fler människor blir medvetna om extrema sporter, så får aktiviteterna fler entusiaster. Vidare menar han på att ett resultat av det ökande intresset är att deltagarna i utmanande, banbrytande verksamheter ständigt söker efter nya sätt att testa sig, vilket säkerställer den fortsatta utvecklingen av nyare extrema sporter.⁷

⁵ <http://www.catalogs.com/info/sports/history-of-extreme-sports.html> 2008-11-30

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

Williamsson menar att extrema sporter tillåter och uppmuntrar den individuella kreativiteten, och innovationen av nya manövrar sker i ett elegant utförande av befintliga tekniker. Han säger att innan entusiaster försöker sig på ett riskfyllt trick, så måste de känna till sin egen fysiska förmåga och förstå hur bra de kan blockera naturliga instinkter av rädsla. Extrema sporters entusiaster måste också inse den fysiska begränsningen av deras utrustning.

Deltagarna bör enligt Williamson ha erfarenhet oavsett vilken verksamhet de tar till en extrem nivå, och måste veta vad man ska göra i händelse av en nödsituation.

Williamsson skriver att vissa sociologer menar att extrema sporter liknar målsträvan eller andra traditionella riter som förändrar personers sociala eller sexuella status som är vanligt i vissa kulturer. I många traditionella kulturer är riter som förändrar personers status allvarliga fysiska provningar under vilket ungdomar får erfarenhet av under intensiv personlig utveckling. Detta initierar ofta i att lämna sina familjer och genomgå en långvarig avskildhet under evenemanget. Williamson skriver att vissa moderna observatörer tror att extrema sportentusiaster söker samma slags erfarenheter av riskfyllda aktiviteter i små, tätt sammanhållna grupper.⁸

Några av de populäraste sporterna med extrema element är extrem skidåkning, snowboard, mountainbike, inline-skating, och kajakpaddling. I dessa verksamheter är extrema idrottares traditionella säkerheter begränsade för att skapa nya discipliner inom sporten. Till exempel människor som sysslar med extrem skidåkning gör farliga löpor ut över berg och igenom okänd terräng. Den förstärkta risken som utgörs av klippor, sprickor, och mycket branta sluttningar som upphöjer den traditionella skidåkningen till en extrem nivå. På samma sätt anses den extrema fria bergsklättringen eller bergsklättring utan rep och sele som farligare än traditionella klättringsmetoder, som vanligtvis innefattar skydd i form av en klättringspartner och repsystem.

Enligt Williamson så pågår fortfarande historiska utvecklingen kring extrema sporter. Vissa extrema sporter kombinerar teknik och fysiska färdigheter i två eller flera idrotter, ofta traditionella sporter som en gång betraktades som extrema. Han menar att ett av de bästa exemplen på denna typ av övergång finns med Skysurfing, som först blev populär på 1990-talet. Sporten kombinerar skydiving och snowboard. Erfarna fallskärmshoppare utför akrobatisk stunttrick på brädor som liknar snowboards. Individuellt så betraktades Skydiving

och snowboard en gång som extrema och snowboards egen utveckling har mycket att tacka till föregångare som skateboard och surfning, som först ansågs vara icke-traditionella när de blev populärt på 1960-talet. Williamson menar på att det inte råder någon tvekan om att när man beprövat och experimenterat med nya tekniker, så kommer extrema sporters historia innehålla många nya djärva innovationer.

Tre olika Extremsporter

BASE jumping

Uttrycket BASE skapades av Carl Boenish och är en förkortningen för Building, Antenna, Span och Earth. När man utövar BASE jumping så är det från dessa platser som utövaren ofta hoppar ifrån. Den moderna BASE jumping hade sitt startskott 1981 då William E. Harmon blev det första kända dödsoffret. Det råkade därefter en stor mediebevakning och detta gjorde på så sätt fenomenet BASE jumping känt över hela världen. Från början innebar det att man med hjälp av modifierade fallskärmar, organiserat begav sig utför klippor, hus eller broar. Idag använder man sig av speciell utrustning som är framtagen för de omständigheter som ett BASE jump medför. Leonardo Da Vinci experimenterade med olika flygtekniker och han ritade och provade en flygskärm. Hoppen utfördes då från hustak och detta ses som en föregångare till den moderna BASE jumping, och Leonardo Da Vinci blev därför omedvetet kvalificerad som BASE-hoppare.

BASE jumping skiljer sig från den traditionella fallskärmshoppningen. Vid fallskärmshoppning kan man uppleva fritt fall under flera minuter och har med sig en nödsärm. Denna utrustning och tiden har inte en BASE jumper. Här handlar det istället om fritt fall i sekunder istället för minuter och skulle det hända något med skärmen så finns det ingen backup att tillgå. Hopparen skulle oavsett om de hade en nödsärm kraschlanda på grund av den korta höjden. Med tanke på detta så ville man gå åt ett annat och enklare håll med BASE utrustningen. Inte följa fallskärmens mer invecklade lösningar utan man valde här att använda en mer avskalad utrustning som baserar sig på fysikens enkla lagar. På detta sett minimerar man riskerna och utrustningen ska därför krångla mindre under ett skarpt läge.

⁸ <http://www.catalogs.com/info/sports/history-of-extreme-sports.html> 2008-11-30

Man kan verkligen säga att det är skarpt läge när det endast tar 8 sekunder innan man når det som kallas Terminal Velocity. Då har man uppnått maxhastigheten på 230 km/h. Går något fel då orsakar det givetvis stora skador. Förutom att störta ner i marken så finns det även något som kallas öppningschocken vilket kan beskrivas som en slags omedvetenhet man får direkt när man hoppar. Man bör ha gjort minst 400 fallskärms hopp och i Sverige tillämpas en form av lärlingssystem, i USA anordnas kurser. Själva sporten ses som farlig men utövaren gör allt för att minimera riskerna. Tävlingar anordnas i USA, Norge och Malaysia. Det man tävlar i är akrobatik, rakast öppning och precision.⁹

Då olyckor inträffat inom sporten så har det dramatiskt ökat intresset för fallskärms och BASE jumping. Dödsfall är synonymt med ökad publicitet och deltagande. Idag är dödssiffran inom BASE jumping utövandet uppe på över 100 personer. Om man slår ut dödsfallen och alla de hoppen som gjorts på 26 år så är detta en relativt låg siffra. Det finns en speciell lista med omständigheterna och orsakerna till varje olycka och denna har till syfte att förhindra liknande olyckor.¹⁰

Bergsklättring

Nationalencyklopedin beskriver bergsbestigning, *bergsklättring* eller *alpinism*, som klättring i svår bergsterräng i syfte att nå höga toppar eller pass. Vidare står det att bergsbestigning är en krävande sport som förutsätter uthållighet, erfarenhet och omdöme. Utövaren behöver behärska en speciell teknik och ha förtrogenhet med de faror som terräng och väderleksförhållanden kan förorsaka. Slutligen står det att av de dödsfall som inträffar i Alperna inträffar de flesta under enklare turer till följd av stenslag, laviner eller svårt väder i förening med otillräcklig utrustning. Under svår klättring inträffar få olyckor.¹¹

Mount Everest som är världens högsta berg har i årtal varit drömmen att bestiga för bergsklättrare världen över. Många har underskattat riskerna och genomfört svåra strapatser under sina alpina projekt. Utvecklingen av alpinismen skedde under en lång tid. Under 1700-talet började kartograferna rita mer och mer kartor över världen men det fanns nästan alltid några berg och bergskedjor på varje kontinent som var outforskade och därför saknades på

⁹ Eriksson, Kenneth, Café nr 3 mars 2003, s 90

¹⁰ <http://www.edgemagazine.se/artiklar/?id=155> 2009-01-06

kartan. De ogästvänliga områdena hade i gamla tider bara varit reserverade gudarna. Men mot slutet av 1800-talet kan man säga att guldåldern för bergbestigningen startade. Nu kunde människan slutligen bemästra klättringskonsten och på så sätt bättre överleva sina bestigningar av berg. Passionen för alpinism under sekelskiftet 1800-1900 berodde egentligen på att människan blivit mer vetenskapligt förnuftig och skapat framgång över naturens faror.¹²

Michel Gabriel Paccards bedrift att 1786 nå toppen på Mont Blanc upprepades gång på gång av äventyrslystna unga män som ville visa upp sina kunskaper och färdigheter inom idrott, allt sett i en kikare från Chamoxine. Det hela blev en form av sportevenemang. Fler människor invaderade Alperna och britterna var särskilt duktiga på den numera erkända sporten. Den industriella revolutionen som följde hade gjort så att människan fått det bättre ställt och kunde därför resa utomlands Alperna blev på 1850-talet Europas lekplats.¹³ Den 29 maj 1953 lyckades äntligen två män, den ena från Nya Zeeland och den andra från Nepal nå världens högsta bergstopp, Mount Everest. De blev givetvis kända över hela världen efter några dagar och fick evig berömmelse. Segern skrev alpinistisk historia.¹⁴ Bestigningen av Everest och Himalayaskedjan blev inte slutmålet för många nationers människor utan istället startskottet till en ny period av stora äventyr.¹⁵

Segling

Enligt Nationalencyklopedin är segling konsten och tekniken att förflytta en farkost med hjälp av segel och med vinden som drivkraft. Enligt uppslagsverket kan segling bedrivas i vatten, på is (isjaktsegling och skridskosegling) och på land (med lätta vagnar på hjul). Seglet som hjälp i medvind har förmodningen varit känt så länge människor överhuvudtaget färdats på sjön, men först när man kunde segla mot vinden, det vill säga kryssa, fick man kontroll över vinden och behövde inte längre vänta på akterlig vind. Segling har idag blivit dels en tävlingsform det vill säga kappsegling men även långfärdssegling och nöjessegling.¹⁶ Människan verkar i alla tider ha bemästrat flytkonsten. De första avmålningarna är visserligen enkla men de visar ändå farkoster i deras ursprungliga form. Ett flytande träd med en naken apmänniska är den första avbilden av flytfarkosterna man har hittat. Även djur kan ha

¹¹ http://www.ne.se/artikel/127191?i_h_word=bergsklättring 2009-01-09

¹² Shipton, Eric (1967) *Bergstopparnas besegrare*, Malmö Allhem s 33f

¹³ Shipton, Eric (1967) s 33f

¹⁴ Ibid s 11

¹⁵ Ibid s 126

¹⁶ <http://www.ne.se/artikel/302912>, 2009-01-09

bemästrat denna konst och det kan lika gärna vara av ofriviliga skäl som de första apliknande människorna eller djuren befunnit sig på vattnet. Därför menar man att det var först då människan frivilligt gav sig iväg ut på vattnet som den första farkosten skapades.¹⁷

Från början hade båtarna en träspira eller stock i övre delen av seglet vid namn latinsegel och loggersegel.¹⁸ Detta segel upptäcktes i två grekiskt manuskript från slutet på 800-talet.

Skeppen styrdes med antikens två roder. Namnet fick seglet på grund av att det upptäcktes av nordeuropeerna som seglade ner till medelhavet och de latinska länderna under medeltiden.¹⁹

¹⁷ Landström, Björn (1992) *Skeppet*, Antikvariat bokugglan, s 9

¹⁸ Roald, Per (2003) *Seglings ABC – från nybörjar- till spinnakersegling*, Schibsted Förlagen SVF, s 6

¹⁹ Landström, Björn (1992) s 80

Teoretiska perspektiv och tidigare forskning

Extrema sporter

Tom Baker är professor i juridik och ledare av försäkringslagstiftning vid universitetet i Connecticut. Jonathan Simon är professor i juridik vid universitetet i Miami. Båda dessa har skrivit en bok som handlar om risktagande i extrema sporter och om risk i avancerade liberala samhällen. De inleder ett kapitel i denna bok med ett citat som författarna till denna text hittat på ett hälsningskort: "RISK: The Loftier Your Goals, The Higher Your Risk, the Greater Your Glory."²⁰ Vi som författare ser det som att media gärna ger den bilden av extrema sporter och att det inte finns något bättre sätt än detta att beskriva dess innebörd. Utövare ska hela tiden sträva efter mer och mer storslagna mål, högre och högre risker, allt för att få en allt större ära, både för egen del och av andra. Baker och Simon skriver att:

förtjusningen av att omslutas av risk är budskapet i en ny och betydligt mer populistisk diskurs blomstrande i postindustriella samhällen nämligen, extrema sporter och dess nära kusin äventyrsresande, som båda snabbt har blivit en viktig del av den enorma fritidsmarknaden.²¹

De menar att genom att antingen utföra eller åtminstone fantisera om att vandra genom Himalaya, åka skidor tvärs över Nordpolen, och kanotpaddla ner för Amazonas, har lett till framväxten av en ökad marknad för böcker, utrustning, resor och expertis"²².

Baker och Simon skriver att bergsklättring troligtvis är den mest kända och mest symboliska sporten inom extrema sporter. De berättar att de är en erkänd sport sedan 1700-talet, och bergsklättring var länge hyllad i sin egen litteratur.²³ Det är först på senare år som sporten har börjat locka ett stort antal utövare och ett stort antal åskådare. Baker och Simon tror att en möjlig anledning till detta plötsliga åskådarintresse uppstod efter att elva personer omkommit på Mount Everest i maj 1996 efter en katastrofal storm. Denna tragedi mottog stor bevakning

²⁰ Baker, Tom & Simon, Jonathan, (2002) *Embracing risk – The changing culture of insurance and responsibility*, University of Chicago Press, s 177

²¹ Baker, Tom & Simon, Jonathan (2002) s 179

²² Ibid. s 179 f

²³ Ibid. s 180

från media.²⁴ Baker och Simon menar att ”medias behandling av Everestkatastrofen visar på mediernas roll i att framställa bilder av klättring och andra extrema sporter” Mount Everest expeditionen 1996 var redan omsluten av ett antal webbplatser och television. När katastrofen inträffade så spreds bevakningen snabbt till traditionella nyhetsbevakningsmedier.

En som överlevde denna tragedi, John Krakauer skrev några månader efter denna tragiska händelse en mäktig förstapersons rapport, *Into thin air*, som blev en bästsäljare. Denna bok följdes upp av flertalet filmer och ytterligare böcker skrivna av andra överlevande från denna expedition.²⁵ Baker och Simon skriver att:

Märkligt nog fick denna tragedi en motsatt effekt, istället för att avskräcka människor till omfattade risker så uppmuntrade det till mer uppmärksamhet och deltagande inom extrema sporter. Trots en viss tidig kritik, så var en offentlig reaktion på historien om de döda på Everest inte en av avsky och fördömande, utan av fascination och sympati.²⁶

Även den intensiva mediebevakning händelsen fick har enbart lagts till det allmänna intresset i andra äventyrsupplevelser. ”Det har inte funnits någon stabil efterfrågan för att förbjuda eller ens reglera sådan risktagande verksamhet.”²⁷

John Krakauer skriver i sin bok *Into thin air*:

Bergsklättring kommer aldrig att vara en säker, förutsägbar och regelbunden rörelse. Detta är en aktivitet som idealiserar risktagande, de mest hyllade personerna har alltid varit de som stuckit ut halsen längst och lyckas komma undan med det.²⁸

Baker och Simon väljer att avgränsa sin text om extrema sporter till att skriva om bergsklättrare då de anser att det är den mest kända och mest symboliska sporten inom extrema sporter. De väljer att dela upp klättrare utefter två olika typer av klättringsupplevelser representerade i populärkulturen. Den första aspekten som de kallar för ”summiteering” är den som enligt dem dominerar medias presentationer av klättring och andra extrema sporter.

”Detta förhållningssätt upprepar sig i ökat antal av böcker, filmer och artiklar i magasin, och porträtterar klättring som en starkt försonad symbol för personlig triumf istället för en motgång. Klättring som en

²⁴ Baker, Tom & Simon, Jonathan (2002) s 180

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid. s 184

²⁷ Ibid.

²⁸ Krakauer, John (1998) *Into thin air*, Pan Macmillan

sport i handlar i praktiken om ett mål att nå toppen först, snabbast eller med minst hjälpmedel, exempelvis genom att inte använda syrgas vilket ökar risken.”²⁹

Det är alltså att nå målet som är det viktiga här, att de visar upp sin egen kapacitet att det klarar av detta för att höja sin status och här sätts ofta prestigen före säkerheten. Fokuset ligger inte på att klättra uppför ett berg utan snarare på just att nå ett uppsatt mål. Man kan säga att de ser sig som temporära äventyrare som söker en erfarenhet som beundras i deras kretsar.

Den andra aspekten av klättring som Baker och Simon tar upp kallar de för ”mountaineering”. Denna aspekt är enligt Baker och Simon underordnad av massmedia i sin bevakning av klättring men är hyllad inom klättringslitteraturen. De flesta klättrare ser sig som ”mountaineering”, dvs. som:

personer som är kompetenta av att korsa bergiga ödsliga områden, vilket inkluderar alla klättringstekniker och även kunskapen om växt och vildlivet, nödmedicin, och att korsa floder. Klättrarnas berättelser handlar även de om risker, men i mer komplexa och nyanserade sätt än summiteering. Livet på berget med hårt väder, att klara sig själv under extrema förhållanden och nära arbete med medarbetare i både gott och ont av upplevelsen.³⁰

Denna grupp kan man säga har en identitet som klättrare. De har en uppfattning om vad som är rimliga risker att ta. Risktaganden ger en förhöjd psykologisk och fysiskt upplevelse, som får utövarna att känna sig mer levande. Litteraturen inom ”mountaineering” beskriver att det är en livsstil att vara klättrare.

Baker och Simon menar att klättrare som en grupp har skrivit och läst om varandra i århundraden och några skulle ta illa upp av att kallas ”summiteering” utan invändning. Vidare förklarar de att oavsett författarens avsikter på klättring så tenderar ”summiteering” att betona rå konkurrens och kamp, samtidigt som det skuggar de förhållanden under vilka risktaganden genomförs, och individuella insatser som stöds som den primära meningen med äventyret.³¹ Baker och Simon menar på att ”mountaineering” åtminstone erbjuder preliminära ledtrådar

²⁹ Baker, Tom & Simon, Jonathan (2002) s 181

³⁰ Ibid. s 182

³¹ Ibid.

om hur det allmänna samtalet om risken kan framställas, som ger individer möjlighet att svara på den risk som ofta ofrivilligt åläggs dem.³²

Personlighet och risktagande

Marvin Zuckerman och D. Michael Kuhlman har skrivit en text som heter *Personality and Risk-Taking: Common Factors*. De presenterar där en studie gjord på 260 högskoleelever som handlar om förhållandet mellan personlighet och risktagande inom sex områden: rökning, alkohol, droger, sex, bilkörning och spelande.³³ Deltagarna fick själva värdera sina riskfyllda beteenden i vart och ett av de sex områdena. Studien mellan personlighet och risktagande visade att det finns ett visst samband mellan generellt risktagande och användningen av olika typer av riskfyllda ämnen (alkohol, nikotin och andra droger) och sexuellt risktagande. Vidare menar de att riskabel bilkörning och spelande är mindre betydelsefulla för individens generella risktagande. De kom fram till att särskilt tre personlighetsdrag är relaterade till allmänt risktagande, nämligen impulsiv sensationssökning, aggression och socialt utåtriktat beteende.

Zuckerman och Kuhlman skriver att många av livets beslut innebär en balans mellan förväntad belöning och risker. Ett exempel är den vilda gnagaren som tar stora risker på åkern, då denne ständigt får överväga möjligheten att finna mat mot risken att bli slukad av ett rovdjur. Ett annat exempel är den gifta mannen eller kvinnan som är attraherad av en attraktiv främling. Denna väger hotet mot hans eller hennes äktenskap och riskerna att få en sexuellt överförbar sjukdom mot möjligheten av ett spännande sexuellt möte. Alla väger in risker i det de gör. Rökare får väga emot att de kan få hjärt- och lungsjukdomar och att de ska motta ett socialt ogillande från de som inte röker. Droganvändaren får överväga riskerna med sitt brukande, överdosering, rättsliga påföljder, förlust av sociala relationer och jobb mot att bara använda drogen. De som spelar om pengar får se risken att spela bort sina pengar, etcetera. Zuckerman och Kuhlman menar på att:

när mönster av tillfredsställelse blir vanliga finns det sällan mycket överläggning mellan möjligheter, strategi och fulländning. Beslutsprocessen kan återupptas efter att en risk har lett till en bestraffning. För

³² Baker, Tom & Simon, Jonathan (2002) s 182

³³ Zuckerman, Marvin & Kuhlman, D. Michael (2001) *Personality and Risk-Taking: Common Factors*, s 999

vissa är ett negativt resultat nog för att avsluta risktagande på det området, medan andra aldrig tycks lära av sina erfarenheter.³⁴

Zuckerman och Kuhlman skriver vidare att personlighetsdrag såsom sensationssökande och impulsivitet är av uppenbar betydelse för individens allmänna risktagande disposition. De skriver bl.a:

Den senaste definitionen av känslan som risktagaren söker är: ". . . [att] definieras genom att söka olika, nya, komplexa och intensiva känslor och erfarenheter och viljan att ta fysiska, sociala, juridiska och finansiella risker för att åstadkomma en sådan erfarenhet " Impulsivitet har definierats på många sätt, men en definition som innehåller dess olika delar är: tendensen att träda i situationer, eller snabbt bemöta ledtrådar för potentiella belöningen, utan större planering eller överläggning och utan hänsyn till eventuella straff eller förlust av belöning. Impulsiviteten kan också betraktas som en brist i förmågan till hämning av farligt beteende.³⁵

Vidare skriver Zuckerman och Kuhlman om att sensationssökande har satts i samband med deltagande i ett antal riskfyllda verksamheter såsom, potentiellt riskabla experiment, sport, yrken, brottslig verksamhet, sexuellt beteende, rökning, tung alkoholkonsumtion, droger och missbruk, vårdslös körning och bilkörning under påverkan av alkohol och spel. De menar på att människor kan kategoriseras in i höga sensationssökande och låga sensationssökande.

Höga sensationssökande tenderar att bedöma risker lägre än låga sensationssökande, även för verksamheter som de tidigare aldrig har provat och de värderar provningen annorlunda än vad låga sensationssökande gör om de var i samma situation. Kombinerat medför det att sannolikheten för att höga sensationssökande utövar en riskfylld verksamhet ökar.³⁶

Studien visar även att män ägnar sig åt mer övergripande riskabelt beteende än kvinnor. Förhållandet mellan personlighetsdrag och risktagande kan därför till viss del vara könsberoende.³⁷

Zuckerman och Kuhlman skriver vidare att redan från början var människans förfäder i allra högsta grad sensationssökande och beredda att ta risker när det gällde viljan att få saker utträttade. För ungefär 100 000 år sedan började de emigrera från Afrika och på ett relativt kort

³⁴ Zuckerman, Marvin & Kuhlman, D. Michael (2001) s 1000

³⁵ Ibid. s 1001

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid. s 1004

tidsspann hade de spridit sig över hela världen, från de arktiska tundrorna i norr till de tropiska djunglerna i söder. Först var typen jägare, som samlade i grupper drog fram från plats till plats där det fanns föda. Att flytta mellan olika territorier och omgivningar medförde stora risker men dessa var nödvändiga att tas. Dessutom medförde naturligtvis de stora djuren man jagade en stor risk. Jakthistorien är mycket längre än jordbrukskulturen och även om människan så småningom började att leva det mindre riskabla jordbrukarlivet i högre utsträckning har de risksökande egenskaperna fortlevt hos människoarten. Zuckerman och Kuhlman tror att detta kanske beror på att parningen i sig baseras på en form av sensationsökning.³⁸

Zuckerman och Kuhlman skriver vidare om enzymet Monaminoxidas, förkortat MAO. De skriver om att enzymet finns i två former, A och B. Den mänskliga hjärnan domineras av MAO-B som härleder från blodplättar. Detta enzym är ett pålitligt biologisk mätsticka som endast förändras långsamt till följd av ålder och förhållandet mellan sensationssökning och ålder som speglas i kroppens MAO-halter. MAO är lägst i tonåren och stiger med ökande ålder både i hjärnan och i blodplättarna. MAO är högre hos kvinnor än hos män i alla åldrar, precis som sensationssökning är högre hos män än kvinnor. Zuckerman och Kuhlman skriver om hur en mängd forskning länkat blodplätt MAO-B till personlighet, psykopatologi och riskfyllt beteende.³⁹

Vidare skriver de om studier av MAO och att beteendet hos apor visar många paralleller med resultaten från människan, med avseende på personlighet och beteende. I en studie av en koloni apor var apor av båda könen med lågt MAO apor mer aktiva och sociala och tillbringade mer tid med att spela än apor med högt MAO. Apannar med lågt MAO var också mer aggressiva, dominerande och sexuellt aktiva.⁴⁰

Zuckerman och Kuhlman skriver att sammantaget är flertalet studier av personlighet, psykopatologi och andra jämförande beteendevetenskapliga studier förenliga med modellen att koppla låga MAO-B-nivåer med sensationssökning, socialt utåtriktande beteende, ohämmat beteende och impulsivitet.⁴¹ Mer info om MAO finns i bilagor.

³⁸ Zuckerman, Marvin & Kuhlman, D. Michael (2001) s. 1015

³⁹ Ibid s 1017 f

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

”Edgework”

Uttrycken för ”edgework” verksamheter i den samtida västerländska världen har utvecklats relativt nyligen. Den första systematiska analysen av risktagande föreställningar som ”edgework” verkade lite över ett decennium sedan med offentliggörandet av *”Edgework: A social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking”* (Lyng 1990). Innan publiceringen av denna artikel fanns ett litet antal studier av risktagande aktiviteter såsom hög riskfylld fritidssport och yrken, men synsättet ”edgework” har avvikit i form av gränsen förhandling - utforskandet av ”edges”, som de var.⁴²

Dessa ”edges” kan definieras på olika sätt; gränsen mellan förnuft och vansinne, medvetenhet och omedvetenhet och de viktiga är linjen som skiljer liv och död åt. Att föreställa sig frivilligt risktagande i dessa termer riktar uppmärksamheten på de mest analytiskt relevanta kännetecknen för risktagande erfarenhet: de skickliga metoder och kraftfulla känslor som risktagare värderar så högt.⁴³

Vidare skriver Stephen Lyng att det är enkelt att svara på frågan varför någon riskerar sina liv när det inte finns några materiella belöningar. Vad det är som drar folk till ”extrema” sporter, farliga yrken och andra ”edgework” verksamheter är den kraftigt förföriska karaktären av erfarenheten själv. Lyng menar att deltagarna själva rapporterar om att de gör det eftersom ”det är kul!”⁴⁴

I boken kan man vidare läsa att studien i ”edgework” har visat att de mest lovande och begreppsmässiga framgångarna har inneburit att den risktagande erfarenheten kan bli förstådd som antingen en radikal form av flykt från institutionella rutiner för samtida liv eller ett särskilt rent uttryck för de centrala institutionella och kulturella behoven i den sociala ordningen. Om man ser på detta sätt i dessa termer så är risktagande en integrerad del av själva strukturen i dagens samhälle, som eftersträvas, inte som ett medel för att nå ett slut, utan som ett mål i sig.⁴⁵

Enligt boken så ger empiriska studier av risktagande aktiviteter också indirekt stöd åt uppfattningen att ”edgework” fungerar som ett sätt för att fly från sociala förhållanden som producerar sämre identiteter och erbjuder få möjligheter till personlig omvandling och

⁴² Lyng, Stephen (2005) *Edgework – The sociology of Risk-Taking*, Routledge, New York and London, s 4

⁴³ Lyng, Stephen (2005) s 4

⁴⁴ Ibid. s 5

karaktärsutveckling. Till exempel tillämpningar av "edgework" begreppet för olika högrisker och fritidssporter kan normalt ge uttryck för någon form där deltagarna i dessa verksamheter ses som sökare av en tillfällig flykt från de förlöjligade villkoren i arbetslivet och byråkratiska institutioner.⁴⁶

Enligt Lyng så kan missuppfattningar av "edgework" och missförstånd av anarkismen följa en parallell kurs, för den oerfarna. De som uppfattas som farliga individer är till exempel BASE hoppare, motorcykelvåghalsar, graffitimålare och andra "edgeworkers". Dessa är utom kontroll och som uppfattas som udda individer. De är farliga för både sig själva och omgivningen och dessutom förstör de slösaktigt andras liv och egendom. Omogna och ofokuserade verkar de vandra från en otäck situation till en annan. Från att gå från "bad-boy" till att inse risken de utsätter sig själva och andra människor för. Detta medför behoven att omedelbart tillfredsställa större mål som familj, karriär eller få det bra socialt.⁴⁷

Lyng skriver att när folk, som är skilda åt av olika faktorer såsom ålder, kön, klass, ras, yrke och intellektuella temperament, kommer tillsammans och upptäcker grundläggande gemenskap av personliga erfarenheter, så känner de ofta en slags samhörighet som är rotad i någonting som i deras själar. Han menar att så är fallet med "edgeworkers".⁴⁸

Lyng skriver att det är uppenbart att den främsta utmaningen i "edgework" är att använda en förmåga att närma sig, men inte överträda gränsen mellan liv och död, förnuft och vansinne, medvetande och omedvetenhet och liknande begränsningar.⁴⁹ Han menar på att en utvidgning av riskfyllda möjligheter inom ramen för fritidskonsumtion är ett av de mest utmärkande dragen i samtida risktaganden. Den moderna konsumenten ställs mot ett överflöd av tänkbarheter att placera sig själv i fara, från det breda spektrum av "extrem sport" till "kommersiella äventyr" som syftar till att bygga "karaktär" eller en känsla av gemenskap.⁵⁰ Lyng skriver att paradoxalt nog kan "edgeworkers" vara säkra på sin flykt från döden endast genom att bevisa för sig själva sin kapacitet att motstå den. Därför måste de riskera döden för

⁴⁵ Lyng, Stephen (2005) s 5

⁴⁶ Ibid. s 6

⁴⁷ Ibid. s 77f

⁴⁸ Ibid. s 4

⁴⁹ Ibid s 45

⁵⁰ Ibid s 22f

att bekräfta sin förmåga att undkomma det hala greppet: "Vi går till gränsen eftersom det gör att vi känner oss levande".⁵¹

Lyng skriver om att det kanske inte finns någon bättre illustration av denna typ av verklighet "edgework" praxis än den videomedierad världen inom BASE jumping Bridge Day Event. De beskriver i texten sporten som en oftast illegal sport som en gång varje år i oktober är legalt sanktionerad under Bridge Day Event i Fayette Country, West Virginia. Då kommer kring 300 hoppare från hela världen dit och det är då de har tillgång till att visa sina trick för publik på plats och Media. BASE jumpers har ofta hjälmar på sig med kameror för att filma de fåtal sekunderna av fritt fall av hoppen. När de en gång skapats blir hoppningsvideorna ett centrum för denna subkulturella verksamhet. De sprids av medlemmar på diverse nätverk. Få kan se hoppen på riktigt eftersom de flesta hopp sker illegalt och dessa filmer fungerar som enheter för att utvidga eller förlänga innebörden av hoppningserfarenheten. Lyng menar på att BASE hoppning får företräda de extrema fall av medierad "edgework" som alltmer präglar de flesta former av frivilliga risktaganden.⁵²

Lyng tar i boken upp en intressant indelning av olika "edgeworkers", hur han ser på vilka som har mest kontroll mot de som har minst kontroll. Denna bild visar på hans synsätt:

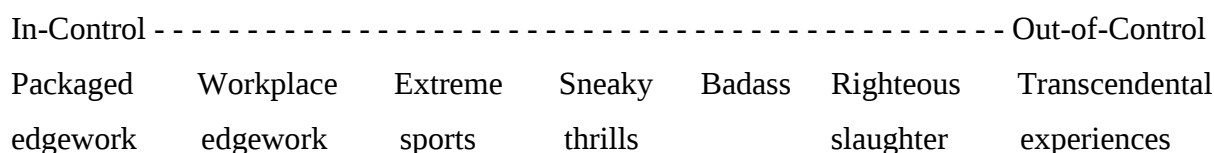

Fig. 1

När det gäller kontroll placerar Lyng extrema sporter mellan personer med riskfyllda yrken och de som söker halvkriminella utmaningar. I hans modell placeras "packaged edgework" närmast "in-control", och detta innefattar exempelvis nöjesparker, videospel, spelande med pengar, kasinon, ravepartyn, reality-tv, äventyrshelger, adrenalin TV-program och spelparker för jägare etcetera. Under "Workspace edgework" placeras exempelvis aktier, deltagare observatör forskare, polis, militär, brandman, ambulans föraren , hjälpstyrka medlem, jet pilot etcetera. Under "Extreme sports" placeras exempelvis BASE jumpers, skydivers, hängglidare,

⁵¹ Lyng, Stephen (2005) s 35

⁵² Ibid. s 45

glidflygplan, skidåkare nedför berg, fria bergsklättrare, motorcyklister, tävlingsbilsförare etcetera. "Sneaky thrills" inbegriper de olika verksamheter som olagliga verksamheter, där nuvarande spänning sätts mot förmågan att inte kunna spåras. Detta skulle inkludera visst snatteri, kanske någon form av stöld av anställda och förskingring, dataintrång graffiti skrift, CIA-agenter som ägnar sig åt olaglig verksamhet etcetera. Under "badass" ingår exempelvis de som förstör polisens arbete, fängelsevakter, bankrånare etcetera. "Righteous slaughter" innefattar exempelvis statligt stödda avrättningar, "polisens åtgärder" (Vietnamn, Irak, Afghanistan), arméns krypskyttar, statliga lönnmördare, militära krigsledare etcetera. "Transcendental experiences", som de beskriver som den "edgework" mest utom kontroll skulle inbegripa nära döden upplevelser, att försättas i trans, religiösa, utomkroppsliga upplevelser, "topp erfarenheter", drömmar, droger användning, sex, psykos etcetera.⁵³ Anledning till att extrema sporter är där de är förklarar Lyng med att detta inkluderar de olika verksamheter som har samband med idrottslig verksamhet som kräver hög kompetens inom potentiellt ökande ogynnsamma förhållanden. Lyng relaterar till hans studie om skydivers, där han menar på att det är möjligheten att ha största möjliga kontroll i en situation i väntan på katastrofen som producerar en kapplöpning under och efter evenemanget.⁵⁴

⁵³ Lyng, Stephen (2005) s 58f

⁵⁴ Ibid. s 58

Fritidskultur

Vi som författare ser friluftsliv som en föregångare till extrema sporter då det till stor del handlar om att komma ut i naturen och ta del av de risker som naturen medför. Vi ser det som att de som börjar med friluftsliv ofta får inspiration till mer upplevelser och äventyr inom exempelvis extrema sporter. Extrema sporter skulle kunna beskrivas som extremt friluftsliv. I antologin *Fritidskulturer* av Leif Berggren kan man läsa ett kapitel som heter ”fritidskultur i natur” skriven av Klas Sandell. Sandell skriver att ”sammantaget är det ingen överdrift att säga att friluftsliv (i vid bemärkelse) är ett karaktärsdrag i det moderna västerländska industrisamhällets förhållande till naturen. Det är helt enkelt en viktig del i vår natursyn och vårt nyttjande av naturen.”⁵⁵

Sandell skriver att ”friluftslivets historia i Sverige är i huvudsak drygt hundra år. År 1885 etablerades Svenska Turistföreningen (STF) med ett övergripande syfte genom praktiska arrangemang och information göra det svenska frilufts- och fritidslandskapet uppskattat och tillgängligt för allmänheten.”⁵⁶ Sandell skriver att ”ett viktigt drag både i Sverige och internationellt var kopplingen mellan friluftsliv, naturism och nationell identitet.”⁵⁷

Sandell skriver vidare att ”när man försöker få en bild av de massmediala friluftsörebilderna av idag så är det slående vilken central roll ”upplevelsen” har – den exklusiva upplevelsen.”⁵⁸ Han har gjort en studie av tidskriften *Utemagasinet*, hur artiklar och reklam har huvudord såsom äventyr, och att äventyrets kärna är just den egna upplevelsen. Sandell skriver att ”det beskrivs här som att tänja gränsen mot det okända och uppleva den fantastiska känslan som står i bjärt kontrast till att sitta fastkedjad i ett nio till fem-jobb utan möjlighet att komma loss”.⁵⁹

Vidare ger han exempel på hur friluftsliv innefattar ett ”extremt” liv fullt av adrenalinkickar och ständigt nya upplevelser. Friluftsörebilderna är unga och män. ”Vi kan här erinra oss den manliga dominans som det tidiga friluftslivet hade, inte minst när det gällde de mer prestationsinriktade aktiviteterna.”⁶⁰. ”När friluftslivet etablerades i Sverige runt förra

⁵⁵ Berggren, Leif (red 2000) *Fritidskulturer*, Studentlitteratur AB s 213

⁵⁶ Berggren, Leif (red 2000) s 218

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid. s 220

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid. s 222

sekelskiftet spelade olika upptäcktsresanden en viktig roll som förebilder och inspirationsgivare.”⁶¹ Sandell skriver om hur flertalet expeditioner fått mycket uppmärksamhet. Numera menar Sandell på att man hittar nya vägar att vara först som till exempel, ”första svensk, första kvinna, första gången utan hjälp utifrån, första gången på vintern etc.”⁶²

Sandell skriver om Axel Edinger som gjort en indelning av friluftsutövare enligt följande: ”(i) *friluftaktiviteter* (för rekreation); (ii) *friluftsliv friluftssport* (för att prestera rekord av olika slag); och (iii) *friluftsliv* (där identifikation med naturen fokuseras)”.⁶³ Som vi tolkar denna indelning så kan vi relatera friluftsliv och friluftssport till extrema sporter, då utövaren antingen är ute efter själva livsstilen och upplevelsen eller ute efter att synas och slå rekord. Vi ser det som att de som börjar med friluftsliv ofta får inspiration till mer upplevelser och äventyr inom exempelvis extrema sporter.

Sandell tar även upp en intressant treindelning av kroppskulturer som Henning Eichberg och Ejgil Jespersen kommit fram till, nämligen: ”(i) prestationsmodellen, där tävlandet, resultaten och jämförbarheten är överordnat; (ii) nyttomodellen, där aktivitetens nytta för t.ex. hälsa eller något annat mål är utgångspunkten; och (iii) upplevelsemodellen, som fokuserar aktivitetens egen upplevelse, känsla och värde.”⁶⁴

Sandell menar på att om man ”kombinerar hittills återkommande begrepp som ”upplevelser”, ”äventyr” och ”prestation” så ligger spänning, men även risk och fara, nära till hands”⁶⁵

Vidare skriver han: ”Det är heller ingen tvekan om att rädsla (den kontrollerande och medvetet hanterande) och ett visst mått av fara, finns med i frilufsmotiven och upplevelsekviteterna.”⁶⁶

⁶¹ Berggren, Leif (red 2000) s.223

⁶² Ibid. s 224

⁶³ Ibid. s 226f

⁶⁴ Ibid. s 227

⁶⁵ Ibid. s 229

⁶⁶ Ibid.

Mediekultur

Jostein Gripsrud, professor i medievetenskap skriver att ”det finns de som hävdar att det egentliga skälet till varför man ska bedriva medieforskning är att medierna på ett eller annat sätt påverkar oss”⁶⁷ Gripsrud menar på att detta är ett diskutabelt påstående med tanke på att påverkan kan betyda många olika saker. Vidare skriver Gripsrud om att man bör studera mediernas texter på grund av att man vill förstå mer av världen rent allmänt, eller om en viss problemlösning, ett visst område av tillvaron som exempelvis döden, kärleken, religiösa frågor eller orättvisa samhällsförhållanden.⁶⁸ Vidare skriver Gripsrud att:

medierna förmedlar olika upplevelser, tankar och bidrag till den offentliga debatten – frågor kring vad medierna *säger* oss är fortfarande en fullt legitim utgångspunkt för medieforskning, något som bara indirekt berör begreppet *påverkan*.⁶⁹

Gripsrud skriver om att medierna är en viktig del i den sociala och kulturella miljö vi lever i.

”De är helt centrala källor till information, reflekterad kunskap och upplevelser, de är fora för offentliga meningsutbyten och åsiktsbildning, och de serverar oss dagligen av verkliga och fiktiva förhållanden med inbyggda värdemässiga föreställningar, utan att vi nödvändigtvis lägger märke till dem.”⁷⁰

Gripsrud menar på att man därför kan säga hur mediernas funktioner påverkar hur samhället och människorna utvecklas och uppfattar sig själva. Omfattande forskningar bedrivs fortfarande om förhållandet mellan medierna och publikerna. Men man kan inte förvänta sig att hela sanningen kommer fram på detta område med tanke på att det är många faktorer som är involverade, medietexterna, människorna och samhällsförhållandena som befinner sig i ständig förändring.⁷¹ Enligt Gripsrud så krävs det mer kunskaper för att få en bild av medias påverkan. Det krävs nya perspektiv, teorier och metoder som utvecklats för att studera kultur, texter och kommunikation. Med det krävs också ingående och mångsidiga kunskaper om sociala och kulturella förhållanden och skillnader rent allmänt.⁷²

⁶⁷ Gripsrud, Jostein, (2002) *Mediekultur, Mediesamhälle*, Media Print Uddevalla AB, Uddevalla s 51

⁶⁸ Gripsrud, Jostein, (2002) s 52

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid. s. 86

⁷¹ Ibid. s 86f

⁷² Ibid. s 87

Den internationella och svenska nyhetsrapporteringen har förändrats under 1900-talet. Det generella är att nyhetsrapporteringen i tidningar, radio och tv har blivit mer självständiga och oberoende i relation till samhällets institutioner.⁷³ Exempelvis när televisionen expanderade på 1960-talet och då den kom att markera sitt oberoende och tog upp egna frågor. Nyheterna från televisionen på 1960-talet gjorde då att allmänhetens bild av samhället formades. Stora nyhetshändelser med kriser runt om i världen satte tv-nyheterna i fokus.⁷⁴

Journalistutbildningen bildades i början av 1960-talet och i mitten av decenniet fick det högskolestatus. Detta medförde att vissa normer och ideal, angående hur journalistiken skulle bedrivas och vad som är en nyhet, utvecklades.⁷⁵

Det har skett flera förändringar inom journalistiken och dessa kan delas in i fyra huvudfaser då den första kännetecknades av att dagspressen och de ansvariga på nyhetsredaktionen hade en nära anknytning i sina tidningar till deras egna politiska partier. De hade en *"partipolitisk färgad syn på samhället."*⁷⁶ Den andra innebar på 1950-talet en ökad självständighet i nyhetsbevakningen och obekväma frågor uppmärksammades. Det som blev viktigt är en nyhetsbevakning som är oberoende i radio och tv. Den tredje fasen utmärker 1970-talet och *"Journalistiska prioriteringar av bevakningen blir normgivande."*⁷⁷ Där markerar också radio och storstadspressen en obunden linje i omstridda frågor. Sist nämnt är den fjärde huvudfasen som tar sin början på 1990-talet där journalisten måste anpassa sig mer till publiken. Det grundläggande som kan läsas ut av de olika faserna om förändringar är att journalisterna ständigt har gjort ett övervägande när denne skriver en nyhet. En balans måste finnas mellan samhällets krav och publikens intressen.⁷⁸ Det som är viktigt att poängtera är att samhällspåverkan har blivit en framträdande riktlinje i journalistiken.⁷⁹

De rådde förr bristande objektivitet och statsvetaren Jörgen Westerståhl undersökte detta. Han ansåg att det som vi oftast kallar objektivitet består av fyra stora krav på nyheter; *sanning, relevans, balans och neutral presentation.*⁸⁰ Det som är enklast att definiera är

⁷³ Hadenius, Stig & Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) *"Massmedier Press, radio och tv i den digitala tidsåldern"*, Ekerlids s 282

⁷⁴ Hadenius, Stig & Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) s 281

⁷⁵ Ibid. s 262

⁷⁶ Ibid. s 282

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid. s 283

⁷⁹ Ibid. s 284

⁸⁰ Ibid. s 258

sanningskravet men det är också svårast att undersöka då det saknas relevans i en ”osann” händelse och därför blir det inte intressant att ”balansera” eller ge en ”neutral presentation.” Med kravet på relevans menar Westerståhl att en händelse ska få den plats och det utrymme som krävs. Man kunde mäta opartiskheten på två sätt enligt statsvetaren, genom underökningar av balans och presentation. Med balans pekade Westerståhl på att en nyhetsförmedling måste vara balanserad och ge olika parter utrymme samt att den inte får hemlighålla vissa händelser. *”En opartisk nyhetsförmedling måste vara en balanserad sådan.”*⁸¹

När det gäller en nyhet kan den antingen gå en lång eller en kort väg till läsaren. Nyheten kan antingen snabbt förmedlas genom en presskonferens eller så tar det betydligt längre tid innan händelsen rapporteras i massmedia.⁸² De är långt från alla händelser som faktiskt blir nyhet i medierna.⁸³ Det sker ständigt ett urval i processen av vilka nyheter som ska publiceras för allmänheten. Nyhetsströmmen är så att säga ”trattformad”. Nyheten måste passera genom olika ”gates” eller ”slussar” innan den når mottagaren. Varje passage medför risker för nyheten; *”den kan kasseras, omarbetas eller förkortas.”*⁸⁴ Detta nyhetsflöde kallas gate-keepers enligt den amerikanska psykologen Kurt Lewin.⁸⁵ Utvecklingen av Internet har inneburit andra möjligheter för nyhetsspridningen direkt till läsaren. Men viktigt att trycka på är gate-keeper-funktionen fortfarande inte har fallit bort. Det finns en rad faktorer som spelar en stor roll när en nyhet skrivs;

Det nyhetsföretag som har hand om förmedlingen, dess allmänna policy och de resurser det har till förfogande.

De producenter som levererar materialet till företaget.

De abonnenter som materialet förmedlas till.

Den journalistiska arbetsgruppen eller redaktionella miljön.⁸⁶

Samhällssystem som råder i landet eller regionen där nyheten skrivs påverkar även journalistens sätt att skriva om en nyhet. Nyhetsvärderingen av olika händelser i journalistiken påverkas av tid, kultur och rum.

⁸¹ Hadenius, Stig & Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) s 258f

⁸² Ibid. s 285

⁸³ Ibid. s 301

⁸⁴ Ibid. s 299

⁸⁵ Ibid. s 298

⁸⁶ Ibid. s 300

Ju längre bort inom ett eller flera av dessa tre ”avstånd” någonting inträffar, desto mindre troligt är det att det blir en nyhet. En händelse som pågår, som direkt berör och som äger rum i närheten har det största nyhetsvärdet. Ju mer passé en händelse är, desto mindre nyhetsvärde. Ju mindre berörd mottagaren antas bli av en nyhet, desto mindre intresse. Ju längre bort i rummet, desto mindre troligt att det bli en nyhet.”⁸⁷

Medieforskaren Håkan Hvitfelt har sammanställt en lista av hans empiriska studier om vad som faktiskt blir nyheter och han menar att sannolikheten för att om en artikel ska produceras och publiceras samt bli en huvudartikel ökar om den inrymmer följande tio punkter;

- 1 politik, ekonomi samt brott och olyckor och
- 2 om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd till
- 3 händelser och förhållanden som
- 4 är sensationella och överraskande,
- 5 handlar om enskilda elitpersoner och
- 6 beskrivs tillräckligt enkelt men,
- 7 är viktiga och relevanta,
- 8 utspelas under kort tid men som en del av ett tema
- 9 samt har negativa inslag
- 10 och har elitpersoner som källor⁸⁸

De är vanligt att journalisten har ett visst berättargrepp i sina artiklar. De styr då urvalet av fakta i en händelse och oftast används tillvägagångssätten förenkling och vinkling, då en aspekt sätts i fokus sker en personifiering. I vår uppsats handlar det om att olika medier vinklar extrema sporter på olika sätt.

Mediernas kritiska inställning och aktiva nyhetsarbete leder ofta till missnöje hos nyhetskällorna. De menar att de artiklar eller inslag som kommer ut inte stämmer med verkligheten. Journalisterna sägs förvanska, förkorta och ”vinkla” på ett sätt som gör att publiken missleds. Journalisterna å sin sida försvarar sig med att deras uppgift är att på ett kritiskt sätt förmedla nyheterna samtidigt som man måste förenkla innehållet så att komplicerade skeenden kan göras begripliga⁸⁹

Konklusion

Vi har i detta kapitel tagit upp olika teoretiska perspektiv och tidigare forskning. Vi har behandlat hur det forskats och skrivits kring extrema sporter och risksökande, och även hur

⁸⁷ Hadenius, Stig & Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) s 303

⁸⁸ Ibid. s. 304f

det forskats och skrivits kring medieforskning. Vi kommer att gå vidare med olika teorier i uppsatsen för att sedan analysera kring dessa. Tom Baker och Jonathan Simons teorier kring "summiteering" och "mountaineering" kommer vi att behandla då vi undersöker media och våra intervjupersoner. "Summiteering" handlar om att äventyret eller sporten går ut på att visa sin egen kapacitet, nå mål, triumf och prestige. "Mountaineering" handlar om att äventyret eller sporten är en livsstil där upplevelserna är det viktiga, en fråga om kompetens, att man kan klara sig själv.

Vi kommer även behandla Marvin Zuckermans och D. Michael Kuhlmanns teorier om personlighet och risktagande och främst deras teorier kring enzymet MAO kommer vi gå vidare med för att se om denna teori kan vara en bidragande faktor till att vissa människor är mer riskbenägna än andra. Att höga sensationssökande tenderar att bedöma risker lägre än låga sensationssökande.

Lyngs teorier kring "edgework" kommer att användas och utvecklas. Han tar upp många intressanta sociala faktorer kring varför människor söker sig till riskfyllda aktiviteter.

Erfarenheten av dessa är intensiv, förförisk, tilltalande och kul.

Att risktagande är en integrerad del av dagens samhälle.

Att man kan göra det som en flykt från institution och rutin.

Uttryck för centrala kulturella behov.

Möjlighet att fly från sämre identiteter.

Personlig omdaning.

Karaktärsutveckling.

Fråga om kontroll.

Finns allt fler möjligheter till risktagande inom fritidskonsumtion.

Skapar en känsla av gemenskap

Sandells teorier kring friluftsliv kommer även den att behandlas vidare. Han talar om friluftsliv som ett karaktärsdrag i det moderna industrisamhället. Han talar om att det går ut på att tänja sina gränser och att upplevelsen av friluftsliv är en intensiv fantastisk känsla. Även att det handlar om en flykt från rutin, det vanliga nio till fem jobbet. Han tar även upp att

⁸⁹ Hadenius, Stig & Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) s 301

friluftsutövare kan delas in i att de gör det för: rekreation, för att prestera rekord av olika slag eller för en identifikation med naturen. Sandell menar på att när begrepp som ”upplevelser”, ”äventyr” och ”prestation kombineras så ligger inte bara spänning nära till hands utan även risk och fara.

Vi kan hitta likheter kring hur dessa olika teorier och begrepp förklaras. Stephen Lyngs teorier kan vi relatera till Tom Baker och Jonathan Simons teorier kring ”mountaineering” då Lyng skriver om extrema sportutövare som personer som gör det främst för själva erfarenheten i sig och gemenskap och för karaktärsutveckling. Lyng tar även upp om att det finns extrema sportutövare som uppfattas som farliga individer. De är farliga för både sig själva och omgivningen och dessutom förstör de slösaktigt andras liv och egendom, vilket medför behoven att omedelbart tillfredställa större mål som familj, karriär eller få det bra socialt. Dessa typer av människor kan vi relatera till de som Baker och Simon skriver om ”summiteering”. Även i Sandells teorier om friluftsport och äventyr kan vi hitta paralleller till de andra teorierna. Å ena sidan talar han precis som även Baker och Simon och Lyng gör att det är själva upplevelsen och identifikationen med naturen som får människor till att utöva friluftsliv. Andra sidan handlar mer om att man gör det för att prestera rekord av olika slag. Marvin Zuckermans teori kring MAO utgår från att det handlar om avvikande, asocialt risktagande. I Lyngs edgework-modell ser vi det som att det är just vid extrema sporter som det börjar handla och avvikande, asocialt risktagande, i högre och högre utsträckning ju längre till höger denna modell rör sig. Att höga sensationssökande tenderar att bedöma risker lägre än låga sensationssökande kan vi tolka som att de höga sensationssökarna är de som är ute efter att nå mål det vill säga ”summiteering”. Så det vi kan gemensamt se i dessa olika teorier är att det å ena sidan handlar om att man utövar extrema sporter för själva livsstilen och upplevelsen då ens egen kompetens är det viktiga. Å andra sidan handlar det om att prestera rekord och prestige där säkerheten inte är lika stor då mer riskfyllda prestationer utförs.

Teorierna kring medieforskning kommer vi ta hänsyn till när våra analyser av medier genomförs. Gripsrud menar att man ska bedriva medieforskning då medierna är en viktig del i den kulturella och sociala miljö vi lever i. Även att mediernas funktioner påverkar hur samhället och människorna utvecklas och uppfattar sig själva. Hur nyhetsrapporteringen och nyhetsflödet, den så kallade gate-keeper proceduren går till, kommer vi ta hänsyn till när vi analyserar artiklarna. Journalisterna sägs förvanska, förkorta och ”vinkla” på ett sätt som gör att publiken kan missledas.

Intervjuer med extrema sportutövare

Vi har valt att dela in våra intervjuer enligt följande tre kategorier. Den första delen kommer att presenteras här för att få en inblick av deras extrema sport. Intervjuerna med risker och media kommer att behandlas i analysen

Bakgrund till extrema sporter

Vad fick dem att börja utöva extrema sporter. Vilken/vilka extrema sporter utövar de? Vad har de för bakgrund till dessa sporter? Hur länge har de hållit på? Vad fick dem att börja med detta? Hur beskriver de sig som personer? Har de några förebilder inom extrema sporter? Vad får de ut av att utöva sporten? Hur mår de när du utövar sin sport?

Risker

Hur ser de på risker och faror med extrema sporter. Ser de sig själva som risksökande? Är de rädda för att skada sig? Gör de sig medvetna om alla risker innan ett trick? Är det viktigt för dem att hela tiden utvecklas och göra mer och mer riskfyllda trick? Anser de överlag att människor går för långt med risker när det gäller extrema sporter? Ser de något som skiljer dem som personer jämfört med en som inte håller med extrema sporter? Kan de se något samband till att spänningssökande ofta har lägre halt av enzymet MAO i blodet och är därför mer riskbenägna än andra? Varför tror de fler män än kvinnor utövar extrema sporter?

Media

Hur skiljer sig deras egen syn på extrema sporter från hur de uppfattar medias presentation av extrema sportutövare. Har de några åsikter om medias representation av extrema sporter? (populärkultur, tidningar, tv-program, filmer etcetera). Hur anser de att media framställer deras egen sport? Hur beskriver de att det är att vara en extremsportare? Är det en livsstil, eller handlar det om att synas och slå rekord?

Seglarna Marcus Krell och Mårten Einarsson

Marcus Krell är 23 år gammal och kapten över segelbåten S/Y Dory som för tillfället befinner sig ute på en världsomsegling. Mårten Einarsson är 24 år gammal och är matros på båten. Vi författare till denna uppsats åkte ner till Teneriffa och mötte upp dem för att intervjua innan deras atlantöverfart.

Marcus Krell fick följa med och segla för första gången vid sju års ålder då hans föräldrar köpte en segelbåt. Han fick då följa med på familjeseglingar i skärgården och kände direkt att detta var något han tyckte om. Vid åtta års ålder så började han drömma om att han någon gång skulle segla jorden runt. Senare tävlade han med optimistjolle men då det var för stressigt så slutade han med det. Marcus anser att segling ska vara lugnt och skönt. När Marcus var ungefär 13 år följde han med scouternas skolfartyg Biscaya till Gotland under en veckas tid. Senare lyckades han få följa med Holmen Papers fraktfartyg under 10 dagar. Det han älskade med havet visade sig vara ännu bättre märkte han.

Under gymnasiet köpte han tillsammans med en skolkamrat sin första segelbåt, en Stortriss. När universitetsstudierna hade pågått ett år bestämde sig Marcus för att en segling till Västindien skulle genomföras. Mårten Einarsson som även gick i hans klass fick höra om planerna och blev intresserad och beslutade sig för att följa med. Han har knappt aldrig seglat innan denna resa. Han har endast provat att följa med en kille som sysslade med segling, men detta var bara under en kväll i Stockholms skärgård. Mårten berättar att han egentligen aldrig har drömt om en sådan här resa utan han blev mer och mer intresserad när Marcus pratade om sitt planerade äventyr. Mårten fungerade mer som en katalysator i ämnet och han drev på Marcus att genomföra resan. Detta för att Mårten själv behövde en utmaning i livet. Nu följde ett långt båtletande och en noggrann planering inför projektet. Budgeten för Marcus låg på 150000 beroende på utrustning för båten. Slutligen hittade Marcus en Vega nr 32 från 1966 som är en åtta meter lång plastbåt, som egentligen är gjord för skärgårdssegling. För att båten skulle klara av de tuffare förutsättningar som råder på Atlanten så har han rustat upp båten. Marcus har förstärkt båten på olika ställen, främst har masten förstärkts kraftigt och han har även köpt autopiloter. Dessutom har han köpt säkerhetsutrustning i form av satellitsändare och livflotte. Avseglingen skedde från Arkösund den 20 augusti 2008 efter två års planering. De kunde genomföra denna resa nu med tanke på att det passade bra med studierna, att de kunde göra ett studieuppehåll. De tror att det hade vart svårt att göra denna resa om de haft ett

fast jobb.

Marcus menar på att han vill göra denna resa för att han alltid har haft en romantisk syn på att segla över öppet havet. Han vill inte segla ensam med tanke på säkerheten. Om man seglar själv så är det mycket farligare med tanke på att man måste sova och det är en onödig risk att ta, allting blir lättare om man är flera personer och man kan segla i skift. Om någon skulle skada sig så kan den andra personen segla för att få hjälp. Eller om man blir sjösjuk, vilket kan göra att man blir helt apatisk av sjösjuka. Han menar även att det är roligare att ha sällskap av någon när han ska segla över Atlanten då det skulle bli alltför långtråkigt att vara helt själv under den långa tiden.

Mårten beskriver sig själv som lite irrationell. Han drivs av nyfikenhet och har lätt för att bli uttråkad. Han ser sig som förhållandevis svår att leva med men han kan anpassa sig till en viss del. Marcus beskriver sig som en relativt lugn ibland sprallig person, men under denna resa berättar han att han blivit ganska orolig av sig, vilket han ser som ett problem. Han försöker ändå slappna av och ta dagen som den kommer, vilket är en lärdom han försöker få ut av resan. Ordningen försöker han hålla men det är svårt under seglingen. Hemma är han bekväm av sig vilket inte går att vara på båten i samma utsträckning. När han är klar med detta äventyr så tror att han kommer vara betydligt mer bekväm av sig än han var innan han åkte, då han då fått testa på att leva det hårda sjömanslivet. När Marcus kommer hem så tror han att han kommer att vara helt nöjd med långsegling, men att han kommer att fortsätta resa, men på andra enklare sätt.

Syftet för Mårten med denna resa är att testa sig själv under de hårda förhållanden som kan råda ute på havet, att prova sina gränser och lära känna sig själv. I vanliga fall lever man ett väldigt skyddat liv menar han. Han vill även växa som person av denna resa och sätta sig i nya situationer då han kan få en annan syn på saker han trodde han redan visste och omvärdera dessa. Om Mårten får en ide vill han gärna följa efter den och eventuella problem löser han, sedan går han vidare. Han vill även träffa och lära känna nya människor. Mårten har varit ute mycket och rest innan men detta menar han är något helt annat, en helt annan känsla, att man tar sig dit man ska själv och inte med hjälp av ett snabbt flygplan. Man får perspektiv på hur stor världen är. Mårten vill få ut upplevelser av resan han kan komma ihåg när han är gammal. Marcus och Mårtens idéer om upplevelser skiljer sig från varandra, då Mårten tycker om det mer spartanska livet på båten och ser fram emot atlanten överseglingen när han är färdig så uppskattar Marcus gärna livets bekvämligheter då det finns tillfälle för det till exempel i hamn.

Mårten ser inte själva Atlantöverseglingen som den största spänningen med äventyret. Detta på grund av att han har hört från många andra människor att det mest är tråkigt och enformigt, man tittar till seglen då och då under de fyra till sex veckorna man är ute och man har en viss koll på vädret. Han tycker istället att känslan efteråt, när man har lyckats, blir spännande att få uppleva.

Basejumper Dag Svensson

Förutom BASE jumpning så håller Dag även på med fallskärmshoppning, vågsurfning, enduro, klättring, dykning. Dag berättar att hans första intresse för extrema sporter började i och med att intresse för motorcykel alltid har funnits i familjen. Alla hans andra "hobbys" kommer från eget intresse.

Som person beskriver han sig som en kreativ gotlänning, lätt rastlös äventyrare med ett inre lugn. Han anpassar sitt liv till sig själv. Han har bott två veckor på en strand för att lära sig surfa. Han är fallskärmsinstruktör, filmfotograf, fiskare och jägare. Dag berättar att han verkligen njuter av sitt liv, och att han även kan njuta av lugnet i en skog. Han vill inte dö nyfiken. Han skall ut i rymden. Han älskar mat, och att laga den. Han har fötterna på jorden och huvudet i det blå. Han säger att han kunde vara död, men att han lever. Han har ett allvar men är bra på att skratta.

Dags intresse för, och önskan att prova ett BASE hopp, kommer från fallskärmshoppningen. Utan vanlig fallskärmshoppning hade han aldrig fått möjlighet att komma i kontakt med sporten, eller att skaffa sig de "baskunskaper" som behövs för att på ett så säkert sätt som möjligt kunna börja hoppa BASE. Han gör en uppskattning att av alla fallskärmshoppare har 95 % ingen som helst önskan att börja BASE hoppa. Av de övriga 5 % är det ganska få som kommer från önskan till handling. Han berättar att av alla fallskärmshoppare i Sverige är det kanske en halv procent som verkligen börjar hoppa BASE.

Dag började hoppa fallskärm våren 1992. Han gjorde sitt första BASE hopp 2 januari 1999, efter tre år av förberedelser. Vilket i stort gick ut på att hitta någon som hade kunskapen, och ville lära ut den. Han berättar att det just var hans längtan och behov av upplevelser och

äventyr som fick honom att börja med extrema sporter. Hans största förebild är hans mormor. När det gäller Extremsport, så är det duktiga och medvetna hoppare, som gör det de gör för sin egen skull, och utan ett ok av machokomplex på sina axlar. Han blir inte särskilt imponerad av den amerikanska "jahooo-iga" stereotypen av Extremsportare. Han berättar att han känner flera hoppare som har skadat sig allvarligt. Och några som nu är döda. Av de allvarligt skadade och döda är de "jahooo-iga" personerna klart överrepresenterade. Det han säger sig få ut av att utöva sporten är upplevelser på flera plan, spänningen, förberedelserna, naturupplevelserna, adrenalinet och vännerna. Han säger sig må bra när han utövar sin sport.

Bergsklättrare Mattias Åström

Mattias Åström är 32 år och kommer från Norrköping, är sambo och har två underbara barn. Hans historia som klättrare går ungefär 16 år tillbaka i tiden. Det hela började när hans storasyster träffade en kille som klättrat under flera år. Mattias och han delade samma intresse för naturen, och där igenom kom även klättringen. De höll på under några år mer eller mindre effektivt men egentligen med samma värme och kärlek för allt vad klättringen innebär. Till en början lånade de selar, rep, karbinhakar med mera, men allteftersom de blev bättre köpte de sin egen utrustning. Mattias säger att en självklar faktor till valet av denna sport var själva kicken av det omöjliga, men att det för honom även handlar om att bygga upp självförtroendet och självkänslan. Han säger att "det finns inget som stärker en som person så mycket som att faktiskt ta sig upp för en 90 graders vägg. Han beskriver ett citat av Strindberg "för att kunna gå vidare, måste man våga släppa taget." Mattias menar på att det är himla bra när det gäller klättring men även i andra delar av livet. Mattias beskriver hur han minns "doften av kalk mot svettiga, såriga fingrar. Sommarvärmen som for genom håret och doften av skog och varma berg, vilket var underbart". Han beskriver att de är lustigt men trots såriga fingrar, ömma tår och svettiga, kalkiga händer så mår han toppen just då. Det är som om inget annat finns, en slags problemlösare.

Mattias berättar vidare att av olika anledningar så blev tyvärr tillfällena glesare och glesare. Han vill inte skylla på familjen för självklart är det ett aktivt val man gör. Men gänget de var som klättrade fick nya familjer, nya intressen och klättringen fick en mindre viktig roll. Nu för tiden kan det hända att det gamla gänget rent nostalgiskt möts och tar en klättringsled en eller två gånger per år. Kanske firar de ner sig för någon hög klippa för att få det härliga pirret

i magen och för att komma ut i skogen. Hade han pengar skulle han gärna vandra mer, leva efter det naturen ger, forsränning med mera. Han säger att en viktig del för honom nu för tiden är att förvalta klättring och allt vad det innebär med respekt för naturen till sina barn.

Han beskriver sig själv som lugn och snäll. Många säger att han är för snäll. Han har lång stubin och är lite konflikträdd. Glad och positiv, gillar att tänka och klura och funderar en del över filosofi och religion. Fotograferar allt från djur och natur till modeller och människor. Inom klättringen så har han Göran Kropp som förebild. Han berättar att han lyssnade på en föreläsning av honom en gång, och fick en signerad bok. Förebilder i övrigt är indianer och deras filosofi mot djur, natur och hela samspelet med människor.

Analys

Vi kommer här att analysera den bild som utövarna har av verkligheten och medias presentation av extrema sportutövare var för sig för att komma in djupare på hur bilden av de olika delarna i verkligheten ser ut. Sedan har vi jämfört våra intervjuer med de olika mediala bilderna av extrema sportutövare. Analysen har delats upp i olika centrala rubriker som vi kommit fram till genom att hitta lika och olika faktorer som media och våra intervjuer tar upp. De punkter vi kommer att analysera är: Bakgrund till våra intervjuares extrema sporter, Mediebild av extrema sportutövare, Livsstil och upplevelse, Risker/Säkerhet, Döden samt Skillnad på självbild av extrema sportutövare.

Bakgrund till våra intervjupersoners extrema sporter

Att Markus Krell och Mårten Einarsson genomförde sin resa beror på många olika faktorer. Markus fick upp ett intresse för segling efter han seglat med sina föräldrar, sedan var han fast i det och började drömma om en långsegling. Mårten hade egentligen aldrig har drömt om en sådan här resa utan han blev mer och mer intresserad när Marcus pratade om sitt planerade äventyr. Han kände att han behövde en utmaning i livet. Marcus hade aldrig utfört denna resa själv utan det var Mårten som pushade på honom att de verkligen skulle genomföra resan.

Att ge sig ut och segla från Sverige till Västindien kanske inte låter så riskfyllt. Men man kan tänka sig själv vilket oerhört ansvar man får för allting och det är båten som är deras hem förutom de få gånger de är i hamn. Marcus båt är egentligen gjord för skärgårdsseglingar och inte långseglingar. Han rustade upp den själv för att den skulle klara av hårdare förhållanden ute på stora hav. Vi får en känsla av att dessa två personer tröttnat på slentrianlivet här hemma och de ville ha ett stort äventyr. Ute på havet finns det mycket risker att ta hänsyn till såsom hårda väder, flytande föremål, kapsejsning och pirater med mera. För att inte tala om någon skulle bli väldigt sjuk eller skadad mitt ute på Atlanten, då skulle de vara utan hjälp i minst två veckor. Vem som helst skulle nog kunna tänka sig att genomföra en sådan här resa, men att sedan genomföra och fullfölja detta är en helt annan sak.

BASE jumper Dag Svensson har växt upp med extrema sporter, han har hållit på och utövar fortfarande flera olika extrema sporter. Han berättar att av alla fallskärmshoppare i Sverige är det kanske en halv procent som verkligen börjar hoppa BASE. Han beskriver detaljerat att det var hans längtan och behov av upplevelser och äventyr som fick honom att börja med extrema sporter. För honom räckte det inte med att göra fallskärmshopp utan han ville ha tuffare utmaningar genom att hoppa BASE jumping. BASE jumping är en kontroversiell sport där ofta riskerna står i fokus.

Mattias Åström berättar om att han alltid haft en kärlek till naturen. Bergsklättringen började för honom när hans syster träffade sin pojkvän som delade samma intresse för naturen som honom själv, och där igenom kom även klättringen. Under några år utvecklade de klättringen och fick en stor kärlek till den.

Viktigt att nämna är att Dag och Mattias de vi intervjuat berättar att de inte utövar sina sporter för att tävla utan för att få ut upplevelser i olika nivåer. För Markus och Mårten så är skillnaden sig deras äventyr åt då Marcus alltid drömt om en sådan här långsegling medan Mårten ville ha ut ett äventyr utan att ha något direkt intresse för just segling.

Mediebild av extrema sportutövare

Vi anser att det är viktigt att analysera hur olika medier presenterar extrema sportutövare. Jostein Gripsrud menar att medierna är en viktig del i den sociala och kulturella miljö vi lever i, att mediernas texter kan studeras på grund av att man vill förstå världen rent allmänt eller som en viss problemlösning.⁹⁰ Vi ser det som att media ofta presenterar händelser om exempelvis olika extrema sporter för allmänheten som de kanske inte tidigare har någon kunskap om, och när media fokuserar på vissa specifika saker så kan det ge allmänheten en felaktig bild av verkligheten. Det blir dessutom en generalisering av hela sporten när endast en minoritet av utövarna syns i media.

Vi skrev tidigare i teoridelen om gate keepers, det vill säga att nyhetsströmmen är trättformad och den passerar genom olika "gates" eller slussar innan den publiceras för allmänheten. Med tanke på detta och att det ständigt sker ett urval av material som journalisterna samlar in till en

⁹⁰ Gripsrud, Jostein, (2002) s 51

händelse så kan detta vara orsaken till att den slutgiltiga nyheten bli förändrad och förvriden av nyhetstidningarna. Vi ser att detta sker när nyhetstidningar skriver om extrema sportutövare då det finns flera olika faktorer som spelar in när en nyhet skrivs, exempelvis nyhetsföretaget, målgruppen, var i världen nyheten sker och det samhällsklimat som råder. Tid, kultur och rum spelar alltså in i nyhetsframställningen. Nyhetstidningar går efter en mängd kriterier när de skriver om en händelse för att den ska få en stor rubrik. Exempel om de är sensationella, viktiga, relevanta och har negativa inslag.

Vi har lagt märke till att nyhetstidningar vill sälja sina tidningar genom att upplysa läsaren om farorna med olika extremsporter. Denna bild såg vi innan denna uppsats skrevs som en ganska självklar bild då det är så nyhetstidningar fungerar, de har ett behov av riskrapporteringar. Det är inte enbart inom extrema sporter det går till på följande vis utan generellt sätt så är det så de arbetar. De sätter ofta in faror och risker i olika sammanhang i sina artiklar. Är något riskfyllt kan man tänka sig att det också kan hända mycket olyckor som journalisterna självklart skriver om. Det fokuseras mycket på dödsfallen som inträffar, men man kan generellt sett inte läsa några djupare artiklar om hur det är att vara extremsportare och någon större tyngdpunkt på själva livsstilen finns inte. Extrema sportutövare ses ofta som personer som mer eller mindre bara vill synas för sina riskfyllda prestationer. Det är denna bild allmänheten får av extrema sportutövare via nyhetstidningar på grund av att det är det som förmedlas till dem. Det blir som att media avskräcker allmänheten till att utöva dessa sporter. Tom Baker och Jonathan Simon skriver om att media presenterar extrema sportutövare som "summiteering" det vill säga som personer vars viktigaste målsättningar är nå själva målet, att de visar upp sin egen kapacitet. De vill visa att de klarar av detta för att höja sin status och här sätts ofta prestige före säkerheten. Vi kan efter våra undersökningar se att deras modell stämmer bra överens med verkligheten.

Vi har lagt märke till att i livsstilsmagasin så är det just livsstilen som i regel är det väsentliga i de längre artiklarna och reportagen. Här får man till exempel vara med och följa en bergsklättrare i oftast vackra miljöer och omgivningar och höra dennes fantastiska berättelser och upplevelser. Även bakgrunden till dennes sport är en viktig del i berättelsen. Dessa livsstilsmagasin har en riktad målgrupp och det är långt ifrån en stor del av allmänheten som tar del av dessa berättelser. De skriver en del om farorna men på ett mer nyanserat sätt som får läsaren att bli intresserad av att testa detta. Vi kan enligt Baker och Simons teori tydligt se att livsstilsmagasin framställer extrema sportutövare som "mountaineering", som en livsstil,

detta beror till stor del på att själva utövarna berättar om sina äventyr och upplevelser för att locka fler folk till dessa sporter.

Både nyhetstidningar och livsstilsmagasin har ett säljintresse och vill gripa tag om läsaren genom att skriva om risker, för att denne på så vis ska vilja läsa mer. Men hur riskrapporteringen görs skiljer sig åt väsentligt mellan de olika medierna. Antingen skall man bli avskräckt och rädd eller så ska man tycka att det är spännande och fascinerande.

Upplevelse och livsstil

En central punkt vi lagt märke till när vi undersökt extrema sporter är själva upplevelsen och livsstilen av sporterna. De personer vi intervjuat lägger en stor tyngdpunkt i att det just är dessa två saker som är det viktigaste för deras äventyr.

Tom Baker och Jonathan Simon menar på att bergsklättring troligtvis är den mest kända och mest symboliska sporten inom extrema sporter. De skriver i sin text specifikt om bergsklättring för att det underlättar förklaringen av sina teorier. Men egentligen när de talar om sina teorier kring "summiteering" och "mountaineering" så kan man relatera teorin till alla extrema sporter. Så när vi analyserar "summiteering" och "mountaineering" i de andra två sporterna så gör vi det som en metafor för att kunna se om vi kan hitta samma skillnader i de andra sporterna. När vi analyserar hur media behandlar föreställningen om livsstil och upplevelser ser vi att nyhetsflödet, gate-keepers av en händelse spelar en stor roll för hur artikeln blir formad av skribenten.

Marcus och Mårtens äventyr började egentligen två år innan resan startade, med planering som utgångspunkt. De var tvungna att planlägga resväg och rusta upp båten så att den skulle tåla de hårda väderförhållandena ute på havet. De har olika tankar på hur deras upplevelse och livsstil på havet ska vara. Seglaren Marcus berättar "jag har alltid haft en romantisk syn på att segla på öppet hav", då han mer gillar det lugna på havet medan Mårten gärna är med om hårda förhållanden som de kan klara sig ur och på sätt kan han bli stolt över sig själv. Marcus anser att seglingslivsstilen går ut på att ta en dag i taget. Mårten berättar "Att resa på vattnet är en härlig känsla, man har tagit sig någonstans själv och då känner jag mig stolt. Jag tycker det skulle vara väldigt intressant att få vara med om hårt väder och klara mig ur det" Då Mårten

hart varit ute och rest mycket tidigare, men med ett flygplan dit han ska, har han inte fått samma perspektiv på hur stor världen är, som nu.

Han fortsätter med att berätta om hans upplevelser ”jag vill få ut upplevelser av resan jag kommer att komma ihåg när jag är gammal”. Segling handlar mycket om upplevelser och att det är en livsstil, inte bara av just själva resandet med båt utan även allt runtomkring såsom att upptäcka världen både på havet och på land. Marcus och Mårten har seglat från Sverige, i olika väderlag och lagt till i olika hamnar hela vägen till Teneriffa. Djurlivet är en annan del av deras upplevelser, de har de till exempel stött på delfiner och olika valar under resans gång. När de var cirka 150 sjömil från Madeira så dök plötsligt en segelbåt med skörade segel upp framför dem. De fick undersöka båten och såg att inga befann sig ombord och de fick rapportera om dess dåvarande position via VHF radio innan de seglade vidare och övergav den. Det är sådana upplevelser som de berättar mycket om och de menar att de människor som långseglar har en särskild livsstil och inställning. Man träffar lätt nya vänner under alla stoppen i olika hamnar och på så sätt får man ta del av folks upplevelser och erfarenheter.

För att knyta an till Baker och Simons teori så kan vi relatera Marcus till ”mountaineering”, eftersom detta äventyr för honom är en livsstil. Han har alltid haft en kärlek till havet och denna resa är hans livsdröm. Marcus pratar om när han var liten och seglade med sina föräldrar i skärgården, ”det var vid åtta års ålder som jag började drömma om att segla jorden runt”. Mårten å andra sidan gör detta för att han vill kunna vara stolt över sig själv och att andra ska veta vad han lyckats, så han kan relateras till ”summiteering”. Mårten har inte haft samma intresse att segla innan som Marcus har utan Mårten ville ha en utmaning i livet. ”Jag ser nog mer själva överseglingen som någonting jag kommer att komma ihåg till när jag blir gammal.” En annan faktor till detta var att Mårten simmade över den exakta mittpunkten på Atlanten för att kunna berätta om det med.

BASE jumpern Dag Svensson berättar att ”det som fick mig att börja med extrema sporter var min längtan och mitt behov av upplevelser och äventyr”. Vidare berättar han vad han får ut av att utöva sin sport, ” jag får ut upplevelser, på flera plan, spänningen, förberedelserna, naturupplevelserna, adrenalinet och vännerna.” Han menar även att ”för den stora majoriteten av extrema sportutövare inklusive mig så är det en livsstil, en sinnesstämning.” Dag menar att ”det är ju inte riskerna jag söker, utan upplevelserna.” För honom verkar det vara lika viktigt att vara med vänner som att utföra sina hopp. När vi kommer in på frågor om döden så

berättar han: "det gör mig nervös att jag ska missa allt det i mitt liv som jag ännu inte hunnit uppleva". Även här vill han lägga en stor tyngdpunkt på att det viktigaste med hans äventyr är de upplevelser han får ut. Vi kan tydligt här se att han enligt Baker och Simons teori kan ses som "mountaineering". Vi tolkar Dag som en person som lever efter Extremsport, det är en livsstil för honom och han vill få ut upplevelser.

Att leva med denna livsstil och filosofi medför naturligt att man måste ta större risker med tiden. Mattias Åström som sysslar med bergsklättring berättar:

Klättringen är en del av mig som alltid kommer att finnas kvar. Jag åker ofta ut till kända klätterställen, då och då bestämmer vi oss för att klättra en led på skoj, sedan läser jag böcker om bergsklättring och berättar och visar egna bilder för mina barn. Så klättringen kommer aldrig dö i mig

Mattias berättar om varför han började med bergsklättring: "det kom genom syrrans pojkvän, och vartefter alla underbara naturupplevelser det ger, kompisgänget och kicken av att klara det omöjliga". Mattias menar att för honom handlar inte klättringen om att hela tiden bräcka sina tidigare insatser. Även för hans del är klättringen en livsstil. "För min del är det en livsstil, ett slags tänkande och filosofi. Men det är nog väldigt unikt vad man anser." Mattias ser vi enligt Baker och Simons teori även han som "mountaineering" med tanke på att han inte alls är ute efter att synas och nå mål utan han klättrar bara för att han mår bra av det. Som Sandell skriver om i sin text att vissa gör det för sen så kallade nyttomodellen, och även där identifikation med naturen fokuseras.

På frågan vad han får ut av sporten svarade han: "självförtroende, att man faktiskt klarar saker man till en början tror är omöjliga och naturupplevelsen." Han berättar även att det viktigaste med äventyret är alla de upplevelser man får ut av det. Vidare berättar Mattias om hur han mår när han klättrar: "det är lustigt men trots såriga fingrar, ömma tår och svettiga, kalkiga händer så mår jag toppen just då. Det är som om inget annat finns, en slags problemlösare." Mattias har numera slutat klättra på hög nivå då han menar på att han egentligen kände sig klar med klättringen och hade nått sin gräns. Sedan har han fått barn som har gett en viss påverkan. Numera följer han klättring på andra plan: "för att få uppleva klättring med andra sinnen än att vara med själv så åker jag och kollar in det ibland". Alla de vi intervjuat är inne på samma bild som Lyng som menar på att det som drar människor till "edgework" verksamheter såsom extrema sportutövare är den intensivt förföriska karaktären av erfarenheten själv. Vi kan enligt modellen som Sandell presenterar i sin bok av Axel Edinger

se att den enda vi intervjuat som utfört sitt friluftsliv för att "prester rekord" är Mårten Einarsson som vi kategoriserat till "summiteering". De andra säger sig göra detta för rekreation eller för att få ut en identifikation med naturen, och alla dessa personer har vi kategoriserat som "mountaineering". Vi kan på så sätt se att Baker och Simons teorier stämmer överens med Sandells teorier, fast de talar om det på olika sätt.

Media behandlar föreställningen om livsstilen och upplevelser för extrema sportutövare på olika sätt. Tidningen Expressen skriver i en artikel där de intervjuar en före detta mästarinna i inomhusklättring. Hon menar på att "en förklaring till att fler ungdomar väljer riskporter beror på det äventyrliga och de tjusiga kläderna" – helt enkelt en livsstil".⁹¹ Andra nyhetstidningar pratar om att vissa människor är sensationssökande och skribenten tar med en forskare till sin hjälp;

Dessa människor anser att vardagslivet med dess arbete och upprepade sysslor är för enformigt och tråkigt. De vill ha spänning i livet. De måste få stimulans annars klarar de inte av att leva inom sig berättar Niklas Långström som är forskare i rättspsykiatri.⁹²

Men vad vi har sett är att nyhetstidningar inte fokuserar så mycket på själva upplevelsen och livsstilen hos extrema sportutövare, utan nästan bara på faror inom extrema sporter. Men vi ser trots allt att det finns undantag då nyhetstidningar likväl till viss del skriver om upplevelser och livsstil i sina artiklar som handlar om extrema sportutövare. Exempel på dessa artiklar presenteras senare i analysen av upplevelser och livsstil. Nyhetstidningar framställer ofta extrema sportutövare som "summiteering", därför att de menar att risksökande ständigt strävar efter att nå olika mål. Dagens Nyheter skriver exempelvis i en artikel om bergsklättrare på Mount Everest: "Det känns som det ultimata äventyret och man skaffar sig en trofé."⁹³ Precis så som Baker och Simon definierar "summiteering".

Vi vill understryka att det självklart finns de extrema sportutövare som vill slå rekord och synas i media när de utför olika galenskap, och därför stämmer in på medias kategorisering som "summiteering", men att alla extrema sportutövare lever på detta sätt stämmer inte enligt oss som författare till denna uppsats. Det är bara en minoritet av utövarna som gör det. Sedan läggs generellt sett ingen större fokus på upplevelser och livsstil i artiklar om extrema

⁹¹ Isaksson, Bengt, "Isklättring har blivit riktigt hett", *Expressen*, 19930325

⁹² Bäsén, Anna, "Spänningssökare kan riskera livet för att få nya upplevelser", *Expressen* 20021002

⁹³ Kellberg, Kristina, "Toppenliv", *Dagens Nyheter* 060917, söndagsbilaga

sportutövare i nyhetstidningar vilket vi har en förståelse för då de har ett stort säljintresse. Men det är just livsstilen och upplevelsen, och inte att vinna, som vi ser att de flesta extrema sportutövare vi har intervjuat pratar om. Vi anser att en stor majoritet av extrema sportutövare borde kategoriseras till "mountaineering". De vill njuta av gemenskapen och de flesta bryr sig inte så mycket om att vinna och nå mål.

Livsstilsmagasin lägger mycket energi på att beskriva de upplevelser extrema sportutövare får ut av olika sporter samt deras livsstil kring den. Dessa tidningar har till syfte att göra djupa reportage om bland annat extrema sportutövare och deras öden och journalisten vill ofta bygga upp en spänning i artiklarna och få läsarna intresserade av sporten. I en artikel i Slitz kan man läsa om att åka till Nya Zeeland och Extremsporta. Läsaren får bland annat följa med till äventyrscentret Thrillseekers där det fokuseras på forsränning, bungyjumping och jetboatåkning. Man får exempelvis läsa om att hoppa bungyjump ner i en 200 meter djup ravin från en liten kabin i mitten av stupet. Att göra detta hopp beskrivs av tidningen som "det ballaste man kan göra i sitt liv och man har aldrig tidigare upplevs så mycket adrenalin pumpa runt i blodet."⁹⁴ Eller så kan man läsa om forsränning i två gradigt vatten då man har tre vådräcker, flytväst, handskar och hjälm på sig och där återvändo inte är att tala om när man väl satts i flotten på den vilda, farliga och ständigt, beroende på väder, oförutsägbare floden. Även denna artikel lägger fokus på spänning och upplevelser. Det är ballt, adrenalin pumpas och de beskriver en fara men mer på ett spänningspresenterande sätt. I artikeln är det verkligen inte svårt att förstå vad skribenten vill förmedla och vad han har för inställning till Extremsporter då han såklart påverkas av tidningsförlaget han arbetar för och vilken målgrupp företaget har. Spårkvalet i texten talar sitt givna språk och läsaren uppmuntras och sporras att själv prova på detta. En lång kontaktlista till olika företag som sysslar med Extremsporter på Nya Zeeland med priser och telefonnummer avslutar artikeln. De presenterar sporterna på samma sätt som Stephen Lyng när han skriver om fritidssport, att den är intensiv, förförlig, tilltalande och kul. Ett problem med livsstilsmagasins presentation av extrema sporter är vad vi anser att farorna och säkerheten nästan helt läggs åt sidan.

Skribenten kategoriserar här extrema sportutövare som "mountaineering" därför att denne skriver mest om upplevelsen och livsstilen. "Att göra detta hopp beskrivs av tidningen som det ballaste man kan göra i sitt liv och man har aldrig tidigare upplevs så mycket adrenalin

⁹⁴ Strömberg, Tobias, Slitz juni 2003, s 84ff

pumpa runt i blodet.”⁹⁵ Skribenten påverkas givetvis även av tid, kultur och rum, det vill säga att denne skriver om det som ligger nära läsaren både tidsenligt, kulturellt och rumsligt. Det är ”inne” med att utöva extrema sporter. ”Alla” kan utöva extrema sporter då man får läsa om hur man går tillväga och ”var” man utöver sporterna.

I livsstilsmagasinet Café skriver en skribent om fallskärmshopparen Alex Ingulfson som är en BASE jumper som intervjuas om sina äventyr;

Han har hoppat ner i en 376,4 meter djup och kolsvart grotta i Sótana de las Golondrinas i Mexiko. Det fria fallet är nio-tio sekunder. Nästan direkt då farten har kommit upp blir ljudet öronbedövande från vindbruset. Efter bara två sekunder kommer marken rusande och det börjar bli dags att lösa ut fallskärmen. Alex förklarar att man nästan alltid vill dra ut fallskärmen för tidigt.⁹⁶

Han har 200 Basehopp och 2500 fallskärmshopp bakom sig. I denna artikel fokuseras det mycket på personen som utövar sporten samt känslan och livsstilen. Det är hans häftiga upplevelser som beskrivs detaljerat och det är detta som det läggs mest fokus på i artikeln, inte hur farligt det är och vilka risker som finns. Tidningen vill bygga upp en spänning för läsaren och uppmuntra läsaren till att prova på sporten genom att skriva hur man går till väga för att börja med sporten. Samma sak här så stämmer denna artikel in på Lyngs teorier om att det är intensivt, förföriskt och tilltalande, även att han har kontroll över det han gör.

Som vi tidigare nämnt så fokuserar alltså nyhetstidningar inte så mycket på själva upplevelsen och livsstilen hos extrema sportutövare, utan nästan bara på faror inom extrema sporter. Men vi ser trots allt att det finns undantag då nyhetstidningar likväl till viss del skriver om upplevelser och livsstil i sina artiklar som handlar om extrema sportutövare.

I expressen kan man läsa en artikel skriven av Jerk Oldenburg som har seglat själv runt jorden i nio år. Han beskriver att det är naturupplevelsen som får människan att vilja långsegla. Med tanke på att denna artikel är skriven av den personen som utfört äventyret så blir den betydligt mer personlig och vi får ta del av hans upplevelser.

”Jag tror att det är viktigt för fler än mig själv, att under en period i livet, prova på en tillvaro med helt andra krav och förutsättningar, än de vi tvingas in i samhället där vi lever. Drygt nio år har det tagit för

⁹⁵ Strömberg, Tobias, Slitz juni 2003, s 84ff

⁹⁶ Ericsson, Kenneth, Cafe nummer 3 Mars 2003

mig att komma runt jorden. Det har varit år av fantastiska upplevelser, som jag känner mig privilegierad och tacksam över att ha fått vara med om.”⁹⁷

Skribenten tar även upp vilka faror som finns med att långsegla men det är inte huvudlinjen i artikeln. Journalisten frågar sig vad det ska vara bra för att göra sådana långseglingar och kommer fram till att det finns flera svar. Ett är själva äventyret, att ge sig ut på ett stort främmande hav i en liten farkost. Ett annat svar menar han är utmaningen, att man klarar av bravaden och kan visa upp och berätta om den för andra. Därefter menar han att det är naturupplevelsen som får människan att vilja långsegla. Havet ser aldrig likadant ut, det vill säga färger, strukturer, ljusbilder, vågmönster och ett stort djurliv gör hela tiden naturen vacker på många olika sätt. För Jerk är naturupplevelsen den starka anledningen till att segla. Han menar också att ett annat skäl till att göra långseglingar är att man befinner sig i oändlig ödemark utan att se andra fartyg eller människor. Sist menar skribenten att man lär känna sig själv. Hemma är tillvaron fylld med saker man ständigt måste göra. Man har inte tid att fundera över vad som är bra att göra eller hur tillvaron ska formas. Det har man när man seglar menar han. Det måste finnas något som lockar människan till att segla, annars kan man lika gärna flyga dit man vill. På havet måste kaptenen klara av en mängd olika oförutsägbara händelser. Till exempel motorhaveri, rigghaverier, fel på utrustning samt att man blir sjuk. Seglaren ska vara kunnig i det mesta för att någon hjälp inte finns att tillgå. Han vill att fler ska korsa atlanten för ensamsegling är bra för själen. Vi ser denna artikel som ett undantag för att komma från en nyhetstidning men anser att den är viktig att ha med för att visa att det även finns vissa artiklar här som fokuserar på annat än bara faran. Dock ser vi inte segling som vi tidigare nämnt som den mest riskfyllda sporten där det inte sker lika många olyckor som i andra extrema sporter. Precis som Klas Sandell skriver han om friluftslivet, att det är just är naturupplevelserna som lockar till dessa äventyr, och det är slående vilken central roll den egna exklusiva upplevelsen har.

En annan artikel vi hittat i nyhetstidningar som handlar om upplevelser och livsstil är från Dagens Nyheter från en söndagsbilaga. Denna artikel fokuserar mycket på upplevelsen och livsstilen men detta beror nog enbart på att artikeln är tagen från en söndagsbilaga där mer fokus läggs på upplevelsen och livsstilen med denna sport som helhet. Söndagsbilagor är inte nyhetsorienterade. Man får här följa 20-åriga Rahel Zemoi som har fridykning som passion.

⁹⁷ Oldenburg , Jerk, ”Jerk Oldenburk vill att fler korsar de sju haven: Ensamsegling är bra för själen”, *Expressen*, 20070831

”Jag gillar tystnaden och trycket. Allt blir så harmoniskt när man är där nere, en annan upplevelse än med tuber. Man känner verkligen hur pulsen går ned.”⁹⁸

Ibland på träningsdyken kommer hon upp och spottar salivblandat blod. Inte mycket, men ändå en indikation på att kroppen inte tackar en. Vad som händer är något som kallas "bloodshift". När luften i lungan pressas ihop av trycket och bröstkorgen hotar kollapsa strömmar blod till lungans innerväggar och lungblåsorna expanderar mer än hundrafalt.⁹⁹

Skribenten är själv fridykare och detta spelar givetvis en stor roll för innehållet i texten. Vad har skribenten för värderingar och hur styrs han av den tidning han arbetar för? Här syftar vi på de faktorer som spelar en stor roll när en nyhet skrivs som teoriavsnittet om mediebevakning tar upp. Han har en positiv inställning till fridykning och förmedlar hur det är att fridyka och lägger förhållandevis stor vikt på upplevelsen för läsaren. Reportaget är förhållandevis likt ett som skulle kunna stå i ett livsstilsmagasin. Skribenten vill uppmuntra läsaren till sporten samt förmedla de faror man bör tänka på;

Flåsandas (hyperventilera) aldrig före en simtur under vatten. För mycket koldioxid är en starkare varningssignal för andningsreflexen än syrebrist. Vid hyperventilering andas du ut mycket koldioxid och sätter därmed andningsreflexen ur spel. Du kan därför svimma utan att känna någon andnöd först. Vid djupare dyk uppstår en fara i samband med tryckfallet vid stigningen mot ytan. Luften tunnas ut och trycket av syre minskar, vilket kan snabba på syrebristen. Det kan vara farligt att fasta eller träna hårt före längre dyk. Är magen tom och kroppen övergår till att förbränna fett bildas mindre koldioxid än normalt. Då uppstår samma rubbning av andningsreflexen som vid hyperventilering.¹⁰⁰

Dessa faror skribenten förmedlar ser vi mer som tips och råd till människor som kan tänka sig att testa på fridykning. Han beskriver farorna som att de på ett lätt sätt kan undvikas om man följer de råd han beskriver.

Vi vill understryka att dessa två artiklar är de enda vi kunnat hitta i nyhetstidningar som över huvud taget fokuserar på själva upplevelsen och livsstilen i artiklarna om extrema sportutövare. De flesta andra fokuserar på att upplysa läsaren om de faror och olyckor som finns inom sporterna.

⁹⁸ Carlberg, Ingrid, ”Fängslad av djupet”, *Dagens Nyheter* 20070708

⁹⁹ Näslund, Sebastian, ”84 meter ner i djupet - på ett enda andetag”, *Göteborgs-Posten* 20040620

¹⁰⁰ Carlberg, Ingrid, ”Fängslad av djupet”, *Dagens Nyheter* 20070708

Risker/Säkerhet

Orden säkerhet och risk är något som lätt kan förknippas med extrema sporter och vi som författare till denna uppsats ser det som att ju mer etablerad en sport är, desto mer säker blir den i förhållande till riskerna. Precis som Sandell menar att när begrepp som ”upplevelser”, ”äventyr”, och ”prestation” kombineras så ligger inte bara spänningen nära till hands, utan även risk och fara. Det verkar råda delade meningar mellan de som utövar extrema sporter och nyhetstidningar huruvida de extrema sportarna är medvetna om säkerhet och risker. I en artikel i Expressen säger professor Niklas Långström ”De gör en kalkyl av risken och accepterar den bara för att få vara med om upplevelsen.”¹⁰¹

Att Marcus och Mårten överhuvudtaget genomför seglingsäventyret beror på att de har ett bra säkerhetstänk, att de är medvetna om riskerna med långsegling samt har en mängd säkerhetsutrustning ombord på båten. De har sammanlagt fyra GPS:er ombord av olika typer, tre bärbara datorer med elektroniska sjökort, två autopiloter, säkerhetslinor som de kan spänna fast sig i, livflotte med proviant, VHF-radio samt diverse annan säkerhetsutrustning. Ingen av dem har viljan eller ens modet att genomföra denna resa utan att ha all den moderna säkerhetsutrustning de nu har. ”Jag skulle inte våga genomföra denna resa utan all den moderna utrustning vi har ombord idag. Det är ett enormt hjälpmedel och det är vad jag har lärt mig att använda när jag seglar” berättar Mårten. De är inte särskilt rädda för att segla över Atlanten men Marcus menar att;

Den här långseglingen är ju någonting som jag jätte gärna vill göra, det är på något sett min livsdröm, men det finns ju fortfarande många andra saker som jag skulle vilja vara med om innan allting är slut, så en viss krypande känsla har man att tänk om någonting går fel, det är mycket man missar då.

Med tanke på att vi har kategoriserat segling som den minns riskfyllda extrema sporten så är det kanske inte så konstigt att Marcus och Mårten inte är så oroad över överseglingen. De har gjort alla förberedelser och kalkylerat på farorna. Går allt som det ska så blir inte överfarten så riskfylld, men man kan fråga sig hur de verkligen skulle reagera om de råkade i sjönöd. Det är nog lätt att tänka bort riskerna och bara se det positiva och det ljusa med resan.

¹⁰¹ Bäsén, Anna, ”Spänningssökare kan riskera livet för att få nya upplevelser”, *Expressen* 20021002

När Dag Svensson börjar berätta om risker inom hans sport så berättar han att han känner flera BASE hoppare som skadat sig allvarligt, och även de som omkommit. Själv har han skadat sig till viss del "Jag har fått ett gäng blåmärken och lite sårad stolthet annars har jag klarat mig bra, ett brutet ben i en fot och en kotkompression i ryggen efter en hård öppning." Han beskriver hur majoriteten av de som skadat sig allvarligt och omkommit är den som han kallar det "jahooo-iga" stereotypen, alltså den gruppen som Baker och Simon talar om som hör till "summiteering", som gör det för att synas och inte visar respekt för de risker som finns. Det är just dessa personer som får utrymme i media och skapar på så vis en uppfattning för allmänheten om vad BASE jumping är. Detta är problematiskt då allmänheten som läser om BASE jumpers bara kan läsa om riskerna och olyckorna. Denna minoritet av BASE jumpers representerar helheten för allmänheten.

Dag berättar att han ofta är riktigt rädd innan han utför ett hopp. Han berättar även hur noga han är med att göra sig medveten om alla risker som finns, och att han numera använder nödvändiga skydd. När han började med BASE hoppning hade han inga skydd alls. "Nu har erfarenhet lärt mig bättre och jag hoppar alltid med ryggskydd, knäskydd, höga kängor och specialgjord integralhjälm." Vidare menar han att "Det finns de hopp som jag gjorde som nybörjare, som jag inte skulle göra idag. Eftersom jag idag vet att jag tog stora risker och inte hade erfarenhet att bedöma dessa vid den tidpunkten i livet." Men så länge man tar riskerna för sin egen skull så menar Dag att det är okej. Han ser även positivt till att det medför fler risker med att utvecklas inom sporten:

Ett BASE hopp är i sig redan så spännande och riskfyllt att jag egentligen inte behöver göra något extra för att behålla spänningen. Men visst har jag ett behov av att utvecklas. Ju mer jag utvecklar mig själv och min hoppning desto svårare hopp kan jag göra säkrare.

Vad man kan utläsa av Dag Svenssons resonemang om sin BASE hoppning är att han alltså fått mer insikt i de risker som finns med sporten och att det är viktigt med bra och genomtänkt säkerhet.

Bergsklättraren Mattias Åström tror att det ligger i människans natur att söka risker och han berättar;

Det är en mänsklig driv att söka risker men på olika nivåer. Jag skulle aldrig söka risker som är skadliga för andra, eller miljön. Men att veta att det finns en viss risk (hur liten och betydelselös den än är) så är

det då man vet att man lever på nått sätt och oftast lever bra. Det är trist enligt mig när allt bara går på slentrian och rutin. Då saknas något, i alla fall i mitt liv

Han menar även att skaderisken utgör en stor del av Extremsporten. ”Jag tror att ju äldre man blir, desto bättre riskbedömning kring saker gör man.” Detta menar han verkligen sker på både gott och ont. Mattias menar att det är bra att vara riskmedveten, men att det samtidigt kan vara ett hinder för att man drabbas av rädsla. Att man ser saker på två olika sätt anser han är viktigt:

Men precis som vid alla situationer så måste man ju förstå att det alltid finns minst två sidor av en sak. Bara för att jag älskar klättring och kan uppskatta det Göran Kropp gjorde t.ex. så fattar jag ju att andra kan tycka det är idiotiskt att ge sig på det.

Både BASE hopparen Dag Svensson och bergsklättraren Mattias Åström är väl medvetna om riskerna med deras extrem sporter. För dem handlar det precis som Sandell skriver om att komma ut i naturen och ta del av de risker som naturen medför, men det är risker som de accepterar att ta för att komma åt upplevelsen och adrenalinkickarna. Även Lyng är inne på den bilden att det som drar människor till ”edgework” verksamheter såsom extrema sportutövare är den intensivt förföriska karaktären av erfarenheten själv. Även att risktagande är en integrerad del av själva strukturen i dagens samhälle.

I Östgöta Correspondenten kan man läsa om en kommande motocrossshow som ska äga rum i Cloetta Center. ”Fehr räds inte hoppen – det finns risker överallt”¹⁰² I denna artikel kan man verkligen se vilken vinkel skribenten har då nästan allt handlar om risker. Efter en presentation av åkarna Reagan Sieg och Jeff Fehr kommer skribenten direkt in på ”men att vara freestyleförare är förstås förknippat med risker.”¹⁰³ De presenterar sedan om hur en av världens bästa motocrossförare, amerikanen Jeremy Lusk, som i början av februari kraschade i en show så illa att han omkom. Sedan får man höra åkarna själva reflektera kring olyckan, ”alla är medvetna om att den här sporten inte är lika ofarlig som golf eller cricket. Men vi har valt att satsa på det här för att vi älskar det” menar Reagan. Vidare menar han på att ”risker finns överallt, jag kan bli överkörd av en bil bara jag går över gatan här utanför arenan.”¹⁰⁴ Reagan menar även på att en så duktig kille som Jeremy slutade så olyckligt visar bara på att de måste vara så försiktiga de kan och komma väldigt förberedda till showerna. ”Men vi kan

¹⁰² Östgöta Correspondenten, ”Fehr räds inte hoppen”, 20080418 s A24

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ Ibid.

inte sluta köra för det, istället ärar vi hans minne med att fortsätta bjuda på bra shower.”
menar Reagan. Vi får ett intryck av att skribenten vill bygga upp en spänning av sporten för att det är ett evenemang som inte ägt rum ännu. Skribenten väljer att intervjua dem om de risker som finns inom sporten, men åkarna vill inte lägga så stor fokus på dem utan jämför riskerna i sporten som lika stora att bli överkörd av en bil när de går över en gata. De älskar sporten och de förbereder sig optimalt för att minimera riskerna. Vi får även en stor känsla av gemenskap inom sporten, då de säger sig köra för sin omkomna partner i sina shower. Tidningen vill verkligen framställa freestyleförarna som ”summiteering” då det är en tävling med mycket risktaganden, medans freestyleåkarna istället beskriver sig själva enligt teorin som ”mountaineering”, de är väl medvetna om riskerna och älskar sporten och gör det bland annat för gemenskapens skull.

Med tanke på att en händelse har större chans att publiceras i olika medier om den innehåller saker som ”är sensationella och överraskande”, ”utspelas under kort tid men som en del av ett tema” och ”handlar om enskilda elitpersoner” är det inte kostigt att tidningen har denna vinkling om risker i reportaget. Sedan värderas nyheten högre därför att händelsen sker i samma stad som tidningen ges ut i och att evenemanget sker nästan direkt som artikeln skrivs. Artikeln får därför större uppmärksamhet och berör fler.

I en annan artikel från Dagens Nyheters så styrker skribenten sin text om fridykning med fakta från medicin doktor Peter Lindholm på Karolinska Institutet, han har doktorerat i psykologi på anhållning och syrebrist:

Den har kallats världens farligaste sport, inte utan skäl. Det är nämligen fysiologiskt möjligt för en människa att hålla andan frivilligt tills hon svimmar av syrebrist. Den som dessutom försöker maximera resultatet genom att flåsandas innan, hyperventilera, befinner sig i livsfara. Då sätts andningsreflexen ur spel och man kan svimma utan att ha känt något behov av att andas.¹⁰⁵

Det händer att journalisterna stärker sina artiklar med olika forskare för att få texterna att verka mer trovärdiga. De har ett sanningskrav och då blir det lätt att styrka sin text med ett forskarskningsresultat för att försöka visa för läsaren om att olika händelser exempelvis är riskfylla. De som fortfarande tar avstånd från tävlingar i fridykning är Svenska sportdykarförbundet, men forskaren Peter Lindholm har en annan ställning. Han tycker att det är bättre att utbilda än förbjuda. Peter Lindholm menar att;

Fridykning är en Extremsport, men inte särskilt farlig för dem som tränar och tävlar i organiserade sammanhang. De känner till riskerna och har mycket säkerhet omkring. Där har det inte hänt några dödsolyckor¹⁰⁶

En annan artikel från Dagens Nyheter handlar också om fridykning och man får läsa om Lotta Ericson som ska slå det svenska rekordet i att hålla andan och eventuellt snudda vid världsrekordet för damer. Skribenten Sebastian Näslund som själv är fridykare skriver ingående hur det är att hålla andan för Lotta efter fem minuter och trettio sekunder; ”Nu börjar det bli riktigt jobbigt. Andningsreflexerna kommer nästan varannan sekund. Syrenivåerna är låga nu, kanske 60 procent av normal nivå, men det är svårt att känna.”¹⁰⁷ Denna artikel fokuserar mest på riskerna med fridykning och vad som händer med kroppen när den utsätts för tryck och syrebrist, att allt för låga syrenivåer kan skapa motorikproblem.

Vi ser att journalisten har gjort ett övervägande när denne skriver om händelsen. Samhället ställer ett krav på att sådant som är ”farligt” ska det läggas stor vikt på. Detta utnyttjar journalisten och skriver då om risker och faror med fridykning. Det blir en balansgång mellan samhällets krav och publikens intressen. Men journalisten har också ett eget stort intresse för sporten med tanke på hans bakgrund och artikeln styrs därför mycket efter honom själv. I vår teori skriver vi om olika nyhetsfaktorer där ”De producenter som levererar materialet till företaget” styr innehållet i artiklarna till viss del. Det är just vad skribenten gör i detta fall. Precis som Baker och Simon skriver så handlar även extrema sportutövaras berättelser om risker, men på mer komplexa och nyanserade sätt jämfört med andra nyhetstidningar som presenterar utövarna som summiteering.

I artikeln om fridykning står det vidare att kroppen börjar helt enkelt stänga av mindre viktiga kroppsfunktioner, som kortminne och styrning av muskler, och nervsystemet blir opålitligt, när syrenivån är låg. Detta ser läskigt ut, som ett mindre epilepsianfall och detta händer då och då på fridykningstävlingar. Fridykaren skakar och sluddrar i några sekunder, men man känner inte detta och man minns ibland ingenting av det.¹⁰⁸ Det sätt som skribenten skriver och berättar på här är förhållandevis likt de upplägg som livstidsmagasin har på språk och berättarsätt som handlar om säkerhet och risker. Men det har att göra med ”den journalistiska

¹⁰⁵ Näslund, Sebastian, ”84 meter ner i djupet - på ett enda andetag”, *Göteborgs-Posten* 20040620

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

arbetsgruppen eller redaktionella miljön” som råder i nyhetstidningen. I detta fall är det en söndagsbilaga till Göteborgs Posten.

Lotta Ericson klarar att vara nere i 6 minuter och 11 sekunder men för att klara av detta krävs det månader av träning menar skribenten. De bästa fridykarna i världen tränar som elitidrottare.

...ibland på träningsdyken kommer hon upp och spottar salivblandat blod. Inte mycket, men ändå en indikation på att kroppen inte tackar en. Vad som händer är något som kallas "bloodshift". När luften i lungan pressas ihop av trycket och bröstkorgen hotar kollapsa strömmar blod till lungans innerväggar och lungblåsorna expanderar mer än hundrafalt.¹⁰⁹

Artikeln avslutas med några olika tips till snorklaren vilket stärker att skribenten gärna ser att läsaren provar på att fridyka;

Hyperventilera inte.

Fridyk aldrig utan direkt uppsikt.

Släpp inte ut luft nere i djupet.

Gå direkt upp till ytan.

Döden

Tanken på döden är en återkommande fråga när vi behandlar extrema sporter. Media använder gärna ordet i sina rubriker för att bygga upp en spänning. Är det så att de som utövar sporten har en dödslängtan eller varför riskerar de annars livet utan att få ut någon materiell belöning? Lyng menar på att paradoxalt nog kan "edgeworkers" vara säkra på sin flykt från döden endast genom att bevisa för sig själva att de har förmågan att motstå det. Därmed måste de riskera döden för att bekräfta sin förmåga att undkomma sin isande kommentar.

Livsstilsmagasin bygger ofta upp sina artiklar med spänning och historier om äventyr eller olyckor som extrema sportutövare varit med om. I en artikel i tidningen Café kan man läsa om när bergsklättraren Aron Ralston fastnar under en 400 kilo tung sten. Detta skedde i ett oåtkomligt bergsområde i Utah och han hade då två val, antingen "amputera ena armen med

¹⁰⁸ Näslund, Sebastian, "84 meter ner i djupet - på ett enda andetag", *Göteborgs-Posten* 20040620

¹⁰⁹ Ibid.

en trubbig fickkniv – eller dö.”¹¹⁰ De berättar om Aron Ralston då han nästan dog under en klättring. Stor vikt läggs på spänningen i det han utsattes för. Denna artikel är betydligt mer personlig än de nyhetstidningarnas artiklar och fokuserar främst på personen och själva sporten.

Edge Magazine skriver i en artikel att den massmediala bilden styr den allmänna föreställningen om BASE jumping till något det inte är. De skriver att ”fokuseringen på dödsfallen och de illegala felstegen som en gång gav sporten fart framåt, har nu gett den dess dåliga rykte på orättvisa och felaktiga grunder.”¹¹¹ De svenska BASE hopparna hävdar att tvärtemot den massmediala bilden så sker de flesta hopp från berg och klippor långt upp i natursköna områden. Norges fjordar och då Trollväggen i synnerhet är ett av världens mest populära ställen för sportens utövare. Långt från bebyggelse och olaga intrång vandrar utövare genom skog och dalar för att komma till sina favoritplatser.¹¹²

Nyhetstidningar behandlar ofta döden och olyckor i sina artiklar. De vill skapa rubriker som får läsare att reagera. Deras fokus ligger oftast på att sporterna är farliga och inget på själva sporten i sig. Hufvudsbladet beskriver de att Extremsportare tycker det är för långtråkigt att leva efter de lagar och förordningar som skapar ordning, trygghet och skydd.

”Denne vill ständigt utsätta sig för risker, utmana ödet, få adrenalinkickar och snudda vid döden genom att gång på gång utöva någon Extremsport som exempelvis BASE jumping. Utövarna känner ett behov av att vara hjälte.”¹¹³

Visst finns det de som stämmer in på denna beskrivning, men det är en grov generalisering då långt från alla extrema sportutövare lever utefter denna livsstil. De presenterar det som både Lyng och Sandell talar om att människor söker sig till risktaganden för att fly från institution och rutin, att man söker nått mer än det slentrian som finns i vardagslivet. Men de går betydligt längre i artikeln med att påstå att BASE jumpers är illegala personer med ett behov av att leka med döden för att känna sig levande.

I en artikel i Expressen skriver Niklas Långström att ”vissa människor hela tiden vill ha nya utmaningar men att de underskattar riskerna vilket resulterar i högre dödlighet bland

¹¹⁰ Ralston, Aron, Cafe nummer 5 Maj 2004

¹¹¹ <http://www.edgemagazine.se/artiklar/?id=155> 2009-01-06

¹¹² Ibid.

risksökande.”¹¹⁴ Långström är forskare i rättspsykiatri och Expressen använder honom för att bli mer trovärdiga. Självklart så är vissa extrema sportutövare dessa galningar som han beskriver men det är troligtvis en stor minoritet av alla extrema sportutövare. Men det är dessa personer Expressen i denna artikel väljer att fokusera på vilket kan ge oss en felaktig bild över begreppet ”extrema sportutövare”.

I Dagens Nyheter skriver skribenten Christina Kellberg om den svenska äventyraren Johan Frankelius som har bestigit Mount Everest. Artikeln börjar med meningarna ”Det är farligt. Man kan dö. Och man vinner inga priser.”¹¹⁵ Redan här kan man ana vilken inriktning skribenten har till bergsklättrare och vad artikeln ska handla om, det vill säga risker med bergsklättring. I artikeln får man läsa om Johan Frankelius liv som bergsklättrare och varför faran lockar. Han menar att det mest är män som lockas att nå Everests topp, närmare bestämt 90 procent. Det känns som det ”ultimata äventyret” och man skaffar sig en trofé. Det är ingen tvekan om att denna artikel presenterar dem som ”summiteering”. Johan Frankelius menar att männen lockar honom genom att visa sin modighet när det utsätter sig för stora risker. Vidare fokuserar skribenten på säkerhetstänkandet bland bergsklättrare. Johan berättar även om att man ibland måste bortse från riskerna för att nå målet därför att drivkraften är för stark för att motstå samt att många olyckor beror på saker man inte har förberett sig på. Skribenten fortskrider till rädslor och Johan Frankelius berättar om rädslan och paniken som kan uppstå för en bergsklättrare. Men oftast är rädsla och ångest borta. Det är total tystnad. Istället kan man få hallucinationer och mardrömmar på den höga höjden. Till sist skriver skribenten om själva döden och de moraliska frågor som en bergsklättrare kan få vara med om. Johan Frankelius har själv sett döden på nära håll ett flertal gånger:

”Mount Everest är både en olycksplats och en gravplats. Ibland får man också tänka sig att kunna riskera sitt eget liv för någon annans. Till exempel när en sydafrikansk klättrare som ingick i Johan expedition var nära att dö nära toppen av Mount Everest. Den som stannar kvar hos någon på berget riskerar även denne att dö.”¹¹⁶

Skribenten avslutar artikeln med att skriva om Johan Frankelius tankar och känslor när man nått toppen. Han menar att det är en väldigt stor lättnad och samtidigt en stolthet att nå sitt mål. Men snabbt föds tankar på nya projekt som bergsklättrare. Men som bergsklättrare vet

¹¹³ Slotte, Malin, ”Farligt men roligt” *Hufvudsbladet*, 20041115

¹¹⁴ Bäsén, Anna, ”Spänningssökare kan riskera livet för att få nya upplevelser”, *Expressen* 20021002

¹¹⁵ Kellberg, Kristina, ”Toppenliv”, *Dagens Nyheter* 20060917, söndagsbilaga

¹¹⁶ Ibid.

man inte riktigt vad som berikat sinnet efter att ha bestigit Mount Everest.¹¹⁷ Vi tolkar det även som att författaren Kellberg sett till att klättraren talar om risk i denna artikel. I intervjun togs säkerligen fler saker upp men skribenten har valt ut de delarna som handlar om risk för att få en "farlig" vinkling på artikeln. Artikeln handlar om precisions som Lyng skriver om att de gör de för karaktärsutveckling och personlig omdaning. Denna artikel kan även kopplas till den grupp Sandell skriver om när friluftsutövare gör det för att "slå rekord".

I Aftonbladet kan man läsa om Fredrik Sträng som i augusti 2008 var med på en klättringsexpedition på världens tuffaste topp, K2. "En tidig augustomorgon började 29 människor gå den sista etappen upp mot toppen på världens näst högsta berg. Ett dygn senare hade elva av dem dött."¹¹⁸ Fredrik beskriver i artikeln hur perfekt allt var, dagen grydde nästan överklagt vacker det var vindstilla, en klar turkosfärgad himmel och solen var ännu bara en tunn lilaröd rand i horisonten. Men bara några timmar senare skulle det första dödsfallet inträffa. Och inom det närmsta dygnet skulle ytterligare tio personer dö på branten upp mot K2. Fredrik Sträng som överlevde säger i artikeln att "det spelar ingen roll hur förberedd du är för K2, det kan ändå gå snett". Självklart anser vi som författare att dessa tragiska händelser ska presenteras i media, det är inte där vi vill belysa problematiken. Det är just att det nästan enbart är sådana här artiklar som alla vanliga människor ser i tidningar och då är det inte konstigt att de får en uppfattning av att extrema sportutövare bara är galningar och att de har dödslängtan.

Paradoxalt så har sådana artiklar ökat intresset för extrema sporter. Tom Baker och Jonathan Simon skriver att en möjlig anledning till det plötsliga åskådarintresset för extrema sporter uppstod efter att elva personer omkommit på Mount Everest i maj 1996 efter en katastrofal storm. Vidare skriver de att:

"denna tragedi märkligt nog fick en motsatt effekt, istället för att avskräcka människor till omfattade risker så uppmuntrade det till mer uppmärksamhet och deltagande inom extrema sporter. Trots en viss tidig kritik, så var en offentlig reaktion på historien om de döda på Everest inte en av avsky och fördömande, utan av fascination och sympati."¹¹⁹

Även Edge Magazine är inne på samma linje när de skriver att: "intresset för fallskärms och BASE jumping ökar dramatiskt efter ett dödsfall knutet till sporten. Historien upprepar sig

¹¹⁷ Kellberg, Kristina, "Toppenliv", *Dagens Nyheter* 20060917, söndagsbilaga

¹¹⁸ <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article4717046.ab> 2009-03-26

och dödsfall är synonymt med ökad publicitet och deltagande.”¹²⁰ Vi tycker det är konstigt att människor inte avskräcks av att dödsfall rapporteras i media. Visst får själva sporten mer publicitet, men inte på några goda grunder. Vi tolkar det som att de som blir intresserade av sporten har mer kunskap om sporten än den media ger och att det är en häftig sport som har hög status bland äventyrare.

De vi intervjuat pratar mycket om sina tankar kring döden när de håller på med sina äventyr och extrema sporter. Seglaren Mårten Einarsson berättar om hur han tänkte till när de gjorde en testsegling med båten från Arkösund till Skåne och han hade nattpasset själv:

”Ja satt där och så var ja tvungen att uträtta behov, så ställde ja mig över kanten så gungande det till, så jag bara oooj! Så tänkte ja inte mer på det, men sen började ja reflektera att om ja ramlat i där och ingen sett det så hade ja dött, så då hajade ja verkligen till att skärpning, det här är på riktigt.”

Vidare berättar Mårten: ”Jag är inte rädd för mitt liv när ja ska korsa Atlanten, ja vet att det finns en risk att ja ska dö, men det är en risk ja accepterar att ta”. Seglaren Marcus Krell säger att han har respekt för havet och medveten om riskerna men han menar: ”Jag vet att jag riskerar mitt liv när jag korsar Atlanten, men det finns för mycket annat att tänka på att nej rädd kan jag inte påstå att jag är för det”. Vi kan se att både Mårten och Marcus har tänkt över riskerna med resan och accepterat dem för att få ut detta äventyr.

BASE jumper Dag Svensson berättar om sin rädsla för sporten och tankar kring döden:

”Jag är ofta väldigt nervös, och ibland riktigt rädd, när jag hoppar. Men, jag är inte rädd för döden, och jag är inte särskilt rädd för att skada mig. Det som gör mig nervös och rädd är ju den uppenbara risken att dö, och vad det skulle betyda för de människor jag bryr mig om och älskar. Och allt det i mitt liv som jag ännu inte hunnit uppleva. Så jag är rädd för att dö. Men inte för döden i sig.”

Intressant är hur Dag först berättar hur han inte är rädd för döden, men att han är rädd för den uppenbara risken att dö när han håller på med BASE jumping.

Mattias Åström berättar om hans rädsla för att skada sig och för risken att dö när han klättrade: ”Det var ju tyvärr en stor del av själva risksökandet/kicken att ibland känna rädsla för det.”

¹¹⁹ Baker, Tom & Simon, Jonathan, (2002) s 184

¹²⁰ <http://www.edgemagazine.se/artiklar/?id=155> 2009-01-06

Vi kan se att alla de vi intervjuat innerst inne har en viss rädsla för döden när de utövar sitt äventyr eller extrema sport, men att det är en risk värd att ta för att få ut alla de upplevelser som denna livsstil medför. Alla de vi intervjuat har ett liv på sidan om att ta hänsyn till med.

Skillnader på självbild av extrema sportutövare

I denna del av uppsatsen ska vi knyta an till teorin om personlighet och främst Zuckerman och Kuhlmans teori kring Monoaminoxidas (MAO) och förhållandet mellan personlighet och risktagande. Vi intervjuade våra personer och förklarade vad MAO är för något och frågade om de uppfattar sig som mer riskbenägna än andra människor och om det i sådana fall kan bero på att de har en lägre nivå av enzymet MAO i hjärnan. Detta ska då göra dessa personer, med låga MAO-B-nivåer i hjärnan, mer sensationsbenägna, mer beteenden ohämmade och mer impulsiva. Först beskrev de sina personligheter.

BASE hopparen Dag Svensson beskriver sig själv som en ”lätt rastlös äventyrare med ett inre lugn” Han anpassar sitt liv till det han sysslar med och njuter av det. Han vill inte dö nyfiken och menar att man ”kunde vara död men jag lever.” Han berättar även att han samtidigt har ett allvar med livet och då menar han att man utför riskerna för egen skull.

Bergsklättraren Mattias Åström uppfattar sig som en ”lugn, snäll, glad och positiv person som funderar mycket över filosofi och religion. Marcus uppfattar sig själv som ”en relativt lugn ibland sprallig person” men som under denna resa har blivit ganska orolig av sig. Mårten beskriver sig som ”lite irrationell” och han drivs av en nyfikenhet då han lätt blir uttråkad.

Angående huruvida våra intervjuade personer skulle påverkas av ett enzym i kroppen och på så sätt bli mer sensationssökande än andra kan vi inte bevisa, då vi inte har kunnat genomföra någon biologisk undersökning av dem, utan bara utgår från teorin från forskare. Men vi kan ändå röra oss kring ämnet och analysera utifrån deras upplevelser. De hade flera tankar och synpunkter på den.

Dag menar att teorin om Monoaminoxidas (MAO) säkerligen kan stämma men han menar även att den inte behöver stämma sett från ett annat perspektiv, det vill säga om en extrem

sportutövare är väldigt riskbenägen så blir denne inte särskilt gammal och så är ju inte fallet. De flesta är ytterst riskmedvetna och tar det försiktigt. Marcus och Mårtens tankar om MAO skiljer sig lite åt från varandra. Marcus menar att han nog är mer riskmedveten och därför borde ha en högre nivå av enzymet MAO av typen b i hjärnan medans Mårten tror att han har en lägre nivå med tanke på hans mer irrationella beteende. Intressant är att alla de extrema sportutövare vi har fått intervjuat är män i förhållandevis ung ålder och MAO är lägst i tonåren och stiger med ökande ålder både i hjärnan och i blodplättarna. MAO är högre hos kvinnor än hos män i alla åldrar, precis som sensationssökning är högre hos män än kvinnor.

Vidare menar Dag Svensson att media och forskare har en dålig förståelse för extrema sportutövare. De uppfattar och ser bara riskerna med sporterna och förstår inte att en extrem sportare faktiskt är medveten om riskerna men istället vill ha ut bland annat upplevelser. Mattias hade hört tals om teorin tidigare och tror att det nog kan bero på enzymer i kroppen som styr sensations- och risksökande begären. Men han menar också att det nog handlar om intressen för olika människor och vad som tilltalar dem i livet. Mattas kommer även in på kvinnosynen av extrema sportutövare och han har den självuppfattningen att klättring och många andra sporter är "maskulina sporter" därför att det har sett ut så historiskt. Han menar att;

Män har en tendens att synas mer vad det än gäller. Av någon anledning så hyllas prestationer mer i termer som hur lång, hur länge, hur stark och så vidare, och självklart har män då ett försprång som fysiskt ofta orkar mer och kan träna upp sin kropp på ett annat sätt än kvinnor.

Vad har då media för självuppfattningen av extrema sportutövare? Det verkar som att nyhetstidningar beskriver extrema sportutövare som sensationssökande och att de vill ha massor med publicitet i media. De nyhetstidningarna menar att många risksökare vill utöva sina Extremsporter för att få publicitet i media. "Kanothkvinnan kanske inte hade hoppat på samma sätt om kamera inte hade varit närvarande".¹²¹ Men de flesta som utövar en Extremsport säger sig göra det för sin egen del, de vill uppleva spänning själv eller med vänner och är inte alls intresserade av att få uppmärksamhet i media.

Men många äventyrare utsätter sig för risker på grund av publicitet i media. I en artikel i Dagens Nyheter kan man läsa om en man i ett tv-program som förberede ett världsrekord.

¹²¹ Petersson, Torbjörn, "Låt bli att göra sport av äventyret", *Dagens Nyheter* 19991220

Han skulle åka på sin snowboard ut över en bergskant i Norge 936 meter över havet. Sen skulle han falla genom luften, lösa ut skärmen ovanför huvudet och landa i säkerhet. Efter fem års planering skulle det vara över efter tio sekunder i luften. Tv-kamerorna visade i detalj hur det gick till. Senare i programmet sågs en kvinna i en kanot i fritt fall utför ett vattenfall som var tretton och en halv meter högt. Nytt fantastiskt världsrekord för damer. "Hur såg det ut?" ropade hon till en kameraman när hoppet var klart. Media publicitet verkar spela en stor roll när det gäller pådrivningen av Extremsporter. Kanotkvinnan kanske inte hade hoppat på samma sätt om kamera inte hade varit närvarande. Många annorlunda och riskabla sporter verkar utformas som tävlingsmoment. Men då riskerar just det extrema i sporterna att bli vardagliga och kortlivade och inte alls så udda och spännande som de en gång varit. Skribenten Torbjörn Petersson frågar sig vad som finns kvar som särskiljer Extremsporten från den traditionella sporten.¹²² De livsstilsmagasin vi har valt att ha med i vår uppsats skriver inget om att Extremsportare utövar sin sport på grund av att de vill ha uppmärksamhet i media.

Nyhetstidningar framställer dem som stora risktagare och att de inte alltid följer lagar, Men de flesta som utövar en Extremsport säger sig göra det för sin egen del, de vill uppleva spänning själv eller med vänner och är inte alls intresserade av att få uppmärksamhet i media. Inte heller menar de att saker de gör nödvändigtvis måste vara olagliga. Den Extremsport som verkar ha flest negativa bilder om sig är BASE jumping. Dag Svensson är upprörd över hur viss kommersiell media framställer dem och han menar att media bara vill ha rubriker;

"Och när det händer något, oftast en olycka så ser de till att få så mycket "nyheter" ut av det som möjligt. Helt utan intresse för var sig människorna, sanningen, eller sporten. Det kan jag väl kanske förstå, de flesta som läser t.ex. en tidning har väldigt liten förståelse för Extremsport. När rapporteringen sker utan kunskap eller försök till att förstå så återstår ju bara "sensationen", och då framstår vi så klart som risktagande idioter. Jag har inte köpt en Aftonbladet eller Expressen sedan 1994."

Han menar även att när det gäller BASE så är det nog så att ju mindre allmänhet och media vet om det vi håller på med desto bättre för oss som hoppar." Vidare förklarar han att "det görs sällan några riktiga reportage om BASE, 90 % av vår presentation i media består av olyckor eller att någon blivit tagen av polisen. Så hur vi framställs kan nog sammanfattas

¹²² Petersson, Torbjörn, "Låt bli att göra sport av äventyret", *Dagens Nyheter* 19991220

ganska bra som brist på förståelse och sensationssökeri. Han berättar för oss om ett typexempel hur det kan gå till:

En polis intervjuades för några år sedan efter att ha tagit några hoppare vid en mast. "Det går en massa vajrar från masten som de kan ramla in i när de hoppar. Dom förstår nog inte hur farligt det är." Undrar vem som saknade förståelse, haha. En person som gör ett sådant uttalande måste ju tro att vi slänger oss ut från masten på vinst och förlust utan någon större eftertanke.

Dag berättar om hur han ser på det: "Vi hoppar, väl planerat och med stor eftertanke. Vi går försiktigt in, klättrar upp, Hoppar. Vi tar ingenting, vi förstör ingenting, vi bara lånar lite höjd och det enda vi lämnar efter oss är fotspår!"

Bergsklättraren Mattias Åström anser att "media lägger alldeles för mycket fokus på att beskriva hur farliga alla extrema sporter är, och de får bara plats när folk skadat sig allvarligt, eller om personer omkommit." Vidare säger han att man aldrig ser reportage om själva livsstilen. "Jag skulle önska att extrema sporter tog en större plats i media än den gör, men det beror nog på att vi är en minoritet och att det är efterfrågan som styr." Han berättar att det finns plats för dem på nätet och närbaserad media.

Vi kan se att det finns en stor klyfta mellan medias presentation av extrema sportutövare och utövarnas egen syn på sig själva. Extrema sportutövare är en minoritetsgrupp i samhället och nyhetstidningar ser nästan bara ett intresse i att skriva om dem när olyckor inträffar eller när de gör något "olagligt", exempelvis BASE jumping från hustak. Livsstilsmagasinen och framförallt de riktade livsstilsmagasinen till de extrema sporterna anser utövarna ger en mer korrekt bild av dem själva, men detta kan nog bero på att dessa artiklar oftast skrivs av personer som är mer pålästa inom Extremsport ämnena. Visst gör nog journalister till nyhetstidningar en viss research när de skriver sina artiklar, men de lägger nog inte ner lika mycket tid i det. Livsstilsmagasin som Café och Slitz framställer ofta extrema sportutövare som en "machostil". Det är något som är häftigt och något man borde testa på själv.

Nyhetstidningar vill sälja sina tidningar genom att upplysa läsaren om farorna med olika Extremsporter. De sätter ofta in faror och risker i olika sammanhang i sina artiklar.

Vissa nyhetstidningar riktar in sig och skriver mer om undersökningar som gjorts på varför vissa människor söker sig till risker i samhället. I en artikel skriven av Anna Basen så skriver

hon om hur olika forskare beskriver hur enzymer kan avgöra varför vissa människor är mer riskbenägna än andra. De beskriver här enzymet MAO som vi tidigare presenterat.

”En delförklaring till att vissa människor behöver mer spänning än andra för att må bra finns i biologin, tror forskarna. Spänningssökare har ofta lägre halt av enzymet MAO i blodet. En människa med låg MAO-halt kräver mer spänning för att bli tillfredsställd. Teorier finns också om att signalsubstansen dopamin, som är en del av hjärnans belöningssystem, spelar en viktig roll. Hos män påverkar även halten av hormonet testosteron.”¹²³

Vi tolkar det som att denna tidning använder sig av en forskares teori i sin artikel för att verka mer trovärdig för läsarna. De vill framföra bilden av att extrema sportutövare är annorlunda jämfört med de som inte håller på med det. Denna teori kan vi även se är väldigt populariserad då de bara tar ut de mest banala delarna av vad teorin står för.

I livsstilsmagasin är det just livsstilen som regel är det väsentliga. Här får man till exempel vara med och följa en bergsklättrare i oftast vackra miljöer och omgivningar och höra dennes fantastiska berättelser och upplevelser. Även bakgrunden till dennes sport är en viktig del i berättelsen. Både nyhetstidningar och livsstilsmagasin har ju ett säljintresse och vill gripa tag om läsaren genom att skriva om risker, för att denne på så vis ska vilja läsa mer. Men hur rapporteringen görs skiljer sig åt väsentligt mellan de olika medierna. Antingen skall man bli avskräckt och rädd eller så ska man tycka det är spännande och fascinerande.

Konklusion

Vi har i denna analys gått igenom olika bilder av extrema sportutövare, från mediebilder till hur utövarna själva ser på sina sporter. Vi har kommit fram till att det finns en stor klyfta mellan just medias bild av extrema sportutövare jämfört med utövarnas egen bild.

Nyhetstidningar behandlar ofta risker och faror om extrema sporter och sätter in i dem olika sammanhang i sina artiklar. De presenterar allt som oftast extrema sportutövare enligt Baker och Simons teori till ”summiteering”, att de är personer i behov av att synas och slå rekord. Vi såg det innan uppsatsen skrevs som en ganska förväntat bild att nyhetstidningarna skulle fokusera på fara, död och risk, men tanke på att det är något vi lagt märke till sedan tidigare.

¹²³ Bäsén, Anna, ”Spänningssökare kan riskera livet för att få nya upplevelser”, *Expressen* 20021002

Den huvudsakliga kritiken vi vill framföra är att nyhetstidningar inte har någon förståelse för hur människor kan vilja utsätta sig för frivilliga risker utan att få ut någon materiell belöning av det, de blir en belastning för resten av samhället. De undantag där nyhetstidningar behandlar till en viss del livsstil och upplevelser är de artiklar som är skrivna i söndagsbilagor, som är mer fördjupande på sporten än vad de annars är, men huvudlinjen handlar ändå oftast om faror. Vi ser det som att söndagsbilagor som inte är nyhetsorienterade är jämförbara med livsstilsmagasin då det till stor del är själva utövarens berättelser som syns i artikeln, med skillnaden att livsstilsmagasin vill marknadsföra själva sporterna vilket inte söndagsbilagor vill göra på samma sätt då de väljer att vinkla sina artiklar genom att hålla fast vid död och risk även här.

Vi har även märkt att olika media använder olika berättargrepp i sina artiklar om extrema sportutövare för att fånga läsarens intresse. Nyhetstidningar styrs av fakta i en händelse då journalisterna ska skriva om en nyhet och de väljer då att förenkla och vinkla artikeln. Detta anser vi som författare till denna uppsats leder till att en snedvriden bild presenteras för allmänheten, då extrema sportartarna oftast sätts i fokus när det är frågan om artiklar som handlar om risker och faror. Generellt sett så avskräcker nyhetstidningar människor till att börja med extrema sporter.

Livsstilsmagasins bild av extrema sportutövare stämmer mer överens med utövarnas egna bild. Här bryr sig dessa journalister mer om att beskriva upplevelsen och livsstilen. De presenterar extrema sportutövare enligt Simon och Bakers teori som "mountaineering", precis så som de flesta utövarna själva vill bli presenterade. Livsstilsmagasinet vill locka och fascinera fler människor att utöva att testa extrema sporter. Problemet vi sett med livsstilsmagasin är att de nästan överglamouriserar sporterna då de bara fokuserar på de häftiga upplevelserna och den härliga livsstilen och farorna framställs nästan som häftiga och kan tas med en klackspark.

De utövare vi har intervjuat har lagt en stor tyngd på att berätta om att det inte är riskerna och farorna de söker med sina extrema sporter, utan upplevelserna och själva livsstilen. Det är inte bara att utföra sina trick som är det viktiga, utan det är nästan mer viktigt med allt runtomkring. De olika personerna vi har intervjuat menar att de är väl förberedda och därför verkar det som att de har riskerna under kontroll.

Vi har även kommit fram till att extrema sporter är beroende av media, då även de artiklar som framställt dem negativt har gett ett ökat intresse för sporten. Här kan man säga att det klassiska begreppet ”all publicitet är bra publicitet” stämmer in.

Diskussion

När vi påbörjade denna studie så hade vi ungefär den bild av extrema sportutövare som nyhetstidningar skriver om, att de är riskbenägna och att det handlar om att synas i media när de utför sina trick. Under denna uppsats har vi fått många spridda tankar kring framställningen av extrem sportare. Vi visste inte att det var en sådan stor klyfta mellan hur utövarna framställs av olika medier. Vi har förståelse till varför nyhetstidningar som når ut till allmänheten mest bara fokuserar på faror och risker, med tanke på att det är sådana nyheter som säljer. Kollar man på andra nyhetsartiklar så handlar det ofta också om någon form av riskrapportering. Vi tror att med tanke på att extrema sporter inte är något som alla människor som läser tidningar har fysiska möjligheter till att utöva så blir fokuseringen på just fara och risk. Det är inte så enkelt att göra som en artikel som skriver djupgående om hur man ska träna för att komma i form, vilket de flesta människor på ett eller annat sätt kan göra. Men en intressant fråga är ifall nyhetstidningarna hade kunnat sälja om de skrev på liknande sätt som livsstilsmagasin gör? Vi tror inte att det skulle vara så många människor från den stora massan som skulle bli intresserade av att läsa mer djupgående artiklar om extrema sportare som det går att göra i livsstilsmagasin. Vissa skulle säkert göra det men det beror helt på det individuella intresset. Därför köper man nog den bild man får av nyhetstidningarna, att extrema sportare är risksökande personer som gör allt för att utmana ödet.

Livsstilsmagasin har en målgrupp som intresserar sig för att läsa om bland annat extrema sporter och dess livsstil. Man kan därför undra hur det skulle se ut om dessa tidningar mest bara skulle fokusera på risker och faror när det handlar om extrema sporter. Då hade nog utövarna själva till extrema sporter bojkottat dessa tidningar. Så denna tanke känns inte hållbar, då livsstilsmagasin skulle tappa alla läsare. Vi ser det som att livsstilsmagasin marknadsför extrema sporter på ett sätt som utövarna själva vill bli framställda. De är livsnjutare som är häftiga och inte rädda för att utmana naturen.

Studien hade kunnat bli väldigt annorlunda om det hade visats sig att alla personer vi har intervjuat hade kategoriserats som "summiteering". Då hade troligtvis deras bild stämt överens med medias bild av hur extrema sportare är. Om vi dessutom hade haft några kvinnor med i studien så skulle kanske presentationen av de olika extrema sporterna sett annorlunda ut.

Angående studien om MAO vi hade med i teoriavsnittet så hade det varit intressant om vi hade kunnat genomföra en biologisk undersökning rent praktiskt. För att på så sett kunna se om det verkligen stämmer. Vi har bara kunnat utgå från utövarnas egna berättelser och upplevelser och från detta dragit slutsatser om dem.

Vi anser att det vore felaktigt att jämföra våra extrema sportare med vårdslösa risktagare såsom rökare, narkomaner eller kriminella eftersom dessa så gott som oundvikligen skadar sig själva och ofta också andra människor. Dessutom är riskerna med ett sådant beteende betydligt mer överhängande än inom extrema sporter. Till exempel kan en rökare inte röka utan att skada sin kropp, medan en seglare kan korsa Atlanten hur många gånger som helst utan att det per automatik innebär att han förr eller senare kommer att råka ut för en allvarlig olycka. Vi anser att man i det här avseendet måste skilja mellan faktiska skador och potentiella skador som finns i risktagandet.

Vidare bör det tilläggas att det kanske finns en mycket enklare förklaring till Extremsportarens psykologi; nämligen att han är rationell. Han vet att han tar en risk när han hoppar fallskärm, men är den egentligen så mycket större än att köra bil? Det sistnämnda är ju faktiskt något som så gott som alla människor gör utan att vara risksökare. Det skulle ju faktiskt kunna vara så enkelt som att många extrema sportare helt enkelt konstaterar att riskerna med extrema sporten faktiskt inte är så mycket större än vanliga vardagsrisker, förutsatt att extrema sporten inte tillhör ett slag med bevisat hög dödlighet. Men bland till exempel seglare är det ju knappast många som dör.

Vad MAO-teorin beträffar finner vi ingen anledning att tvivla på dess relevans, men vi tror att det finns betydligt fler faktorer som kan ligga bakom varför en person söker sig till extrema sporter. Det skulle även kunna vara vardagstristess, manifestera för någon att man inte är feg eller kanske fira att man har segrat över en sjukdom och nu klarar av att Extremsporta – således inga biologiska faktorer, utan snarare sociala.

Samtidigt kan man konstatera att gemensamt för de allra flesta extrema sportare som söker risker trots allt strävar efter att minska riskerna så mycket som möjligt. En seglare har flytväst och livbåt medan en bergsklättrare använder sig av olika sorters säkerhetsanordningar för att inte falla. Om dessa söker risker för riskens skull, snarare än nöjet i upplevelsen, borde de ju istället ignorera säkerhetsaspekten. Således torde inte MAO-teorin kunna vara applicerbar på

alla extrema sportare. Däremot vad riskbeteendet hos narkomaner, rökare och andra sorters missbrukare beträffar tycks MAO-teorin passa bättre eftersom dessa risksökare i större utsträckning ignorerar risken –det är ju det själva missbruket innebär. Annars hade det varit ett bruk.

I den massmediala kontexten kan man således konstatera att MAO-teorin skulle vara applicerbar på extrema sportare om det vore så som de framställs i dagstidningar där risken och faran är i fokus och extrema sportaren söker faran för farans skull. Men om man ser till hur extrema sportare framställs i livsstilsmagasin blir MAO-teorin istället nästan direkt felaktig eftersom fokus här snarare är på nöjet i extremsporten och hur riskerna minimeras. Här kan man rimligen inte tala om ett direkt risksökande eftersom utövarna faktiskt strävar efter att minska riskerna med sin sport.

Vår främsta kritik mot MAO-teorin är att den inte skiljer mellan den som tar en risk men försöker minimera den, och den som tar en risk men väljer att ignorera den. De flesta extremsportare ser risken som ett nödvändigt ont för att uppnå nöje, men vill ändå minska den så mycket som möjligt. Annat är det med alkoholisten som bara dricker utan att ha en plan för hur risken med beteendet ska kunna minskas.

Beträffande teorin om "edgework" så kan den mycket väl stämma men det kan lika ofta finnas en mycket enklare förklaring till ett rikfyllt beteende, exempelvis när man tar ett farligt jobb. Man är då kanske helt omedveten om att det är ett farligt arbete som väntar eller så tar man det för att man måste, eller för att det är så pass bra betalt. Man är då medveten om risken men man står ut med risken för att det som finns att hämta på andra sidan är så oerhört mycket större än själva risken, till exempel en bra lön.

Angående alla de teorier vi tagit med så kan man säga att de knappast förklarar alla riskbeteenden utan att riskbeteendet lika gärna kan bero på sociala eller ekonomiska faktorer.

Källförteckning

Litteratur

Baker, Tom & Simon, Jonathan, (2002) *Embracing risk – The changing culture of insurance and responsibility*, University of Chicago Press
Berggren, Leif (red 2000) *Fritidskulturer*, Studentlitteratur AB
Gripsrud, Jostein, (2002) *Mediekultur, Mediesamhälle*, Media Print Uddevalla AB, Uddevalla
Hadenius, Stig & Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2008) *”Massmedier Press, radio och tv i den digitala tidsåldern”*, Ekerlids
Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur AB
Krakauer, John (1998) *Into thin air*, Pan Macmillan
Landström, Björn (1992) *Skeppet*, Antikvariat bokugglan
Lyng, Stephen (2005) *Edgework – The sociology of Risk-Taking*, Routledge, New York and London
Roald, Per (2003) *Seglings ABC – från nybörjar- till spinnakersegling*, Schibsted Förlagen SVF
Shipton, Eric (1967) *Bergstopparnas besegrare*, Malmö Allhem
Zuckerman, Marvin & Kuhlman, D. Michael (år?) *Personality and Risk-Taking: Common Factors*, 25 dec 2001 ARTIKEL

Artiklar

Bäsén , Anna, ”Spänningssökare kan riskera livet för att få nya upplevelser”, *Expressen* 20021002
Carlberg, Ingrid, ”Fängslad av djupet”, *Dagens Nyheter* 20070708
Ericsson, Kenneth, Cafe nummer 3 Mars 2003
Isaksson, Bengt, ”Isklättring har blivit riktigt hett”, *Expressen*, 19930325
Kellberg, Kristina, ”Toppenliv”, *Dagens Nyheter* 20060917, söndagsbilaga
Näslund, Sebastian, ”84 meter ner i djupet - på ett enda andetag”, *Göteborgs-Posten* 20040620
Oldenburg , Jerk, ”Jerk Oldenburk vill att fler korsar de sju haven: Ensamsegling är bra för själen”, *Expressen*, 20070831
Petersson, Torbjörn, ”Låt bli att göra sport av äventyret”, *Dagens Nyheter* 19991220
Ralston, Aron, Cafe nummer 5 Maj 2004
Slotte, Malin, ”Farligt men roligt” *Hufvudsbladet* 20041115
Strömberg, Tobias, Slitz juni 2003
Östgöra Correspondenten, ”Fehr räds inte hoppen”, 20080418 s A24

Internetkällor

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article4717046.ab>
<http://www.catalogs.com/info/sports/history-of-extreme-sports.html>
<http://www.edgemagazine.se/artiklar/?id=155>
<http://www.fridykning.se/arkiv/ulfomartin.html>
http://www.ne.se/artikel/127191?i_h_word=bergsklättring
<http://www.ne.se/artikel/302912>

Bilagor

Frågunderlag till intervjuer med extrema sportutövare

- Vilken/vilka extrema sporter utövar du?
- Bakgrund till dessa sporter?
- Bakgrund till din specifika sport?
- Hur länge har du hållit på?
- Vad fick dig att börja med detta?
- Hur skulle du beskriva dig själv som person?
- Har du några förebilder?

- Vad får du ut av att utöva sporten?
- Hur mår du när du utövar din sport?
- Ser du dig själv som en risksökande person?
- Är du rädd för att skada dig?
- Har du skadat dig? I så fall hur?
- Gör du dig själv medveten om alla risker innan ett trick?
- Är det viktigt för dig att hela tiden utvecklas och göra mer och mer riskfyllda trick?
- Anser du överlag att människor går för långt med risker när det gäller extrema sporter?
- Tror du att du skiljer dig som person jämfört med en som inte håller med extrema sporter?
- Vissa forskare menar på att spännings sökare ofta har lägre halt av enzymet MAO i blodet och är därför mer riskbenägna än andra. Har du hört talas om det? Tror du det kan stämma?
- Varför tror du fler män än kvinnor utövar extrema sporter?
- Hur skulle du beskriva det är att vara en extremsportare? Är det en livsstil, eller handlar det om att synas och slå rekord?
- Hur stor betydelse har en god ekonomi för att kunna utöva extrema sporter?
- Hur håller du kontakt med andra personer som utövar samma sport?
- Vad finns det för utbud av tidningar, magasin, webbplatser om din sport?
- Har du några åsikter om medias representation av extrema sporter?
(populärkultur, tidningar, tv-program, filmer etcetera)
- Hur anser du att media framställer din extrema sport?

Monoaminoxidas (MAO)

Monoaminoxidas (MAO) som är ett enzym som kataboliserar nedbrytningen av neurotransmittorer av klassen monoaminer, exempelvis dopamin. Dopamin är en mycket viktig neurotransmittor som har betydelse bl.a. för de belöningskänslor man upplever vid exempelvis födointag, sex, samt vissa droger. Dopaminet är därför av central betydelse när det kommer till att styra vårt beteende, eftersom de risker vi är villiga att ta (till exempel för att få mat eller en drog) ställs i relation till belöningskänslan som det uppnådda målet genererar (frisättning av dopamin i hjärnan). Dopamin har därför även en stor roll i uppkomsten av olika drogberoenden, exempelvis nikotinberoende. Genom att bryta ned neurotransmittor innan den kan lagras i neuron eller i det synaptiska utrymmet så reglerar enzymet MAO halterna av signalsubstanser i en balans mellan produktion och användning. Enzymet MAO finns i två former: A och B. Den mänskliga hjärnan domineras av typ B och de flesta studier av människor härleder till att vi är beroende av MAO-B som härleder från blodplättar. Direkta korrelationer mellan blodplättar och hjärnans MAO har inte hittats, även om droger som hämmar MAO-B i hjärnan också hämmar MAO i blodplättarna. MAO-B är ett mycket pålitlig biologiskt mätsticka som endast förändras långsamt till följd av ålder och förhållandet mellan sensationssökning och ålder som speglas i kroppens MAO-halter. MAO är lägst i tonåren och stiger med ökande ålder både i hjärnan och i blodplättarna. MAO är högre hos kvinnor än hos män i alla åldrar, precis som sensationssökning är högre hos män än kvinnor. Trots avsaknaden av direkt samband mellan hjärnans och kroppens övriga MAO, har en mängd forskning länkat blodplätt MAO-B till personlighet, psykopatologi och riskfyllt beteende. I 9 av 13 studier har betydande negativa korrelationer mellan MAO-B och sensationsökning påvisats och många andra studier har funnit liknande relationer med utåtriktat beteende. Många studier som utförts i olika länder har kopplat låga MAO-B nivåer med tobak, narkotika och alkohol och kriminella förseelser.¹²⁴

¹²⁴ Zuckerman, Marvin & Kuhlman, D. Michael (2001) s 1017 f